

[Анализа на сценаријата за пристапувањето во Европската унија низ призмата на имплементацијата на Стратегијата за енергетика, емисиите и целите утврдени од страна на ЕУ и во другите меѓународни договори.]

2015

Здружение на граѓани
„Македонски центар
за европско
образование“ - Скопје

[РЕПУБЛИКА МАКЕДОНИЈА ВО ЕВРОПСКАТА ЕНЕРГЕТСКА РАМКА]

[Анализа на сценаријата за пристапувањето во Европската унија низ призмата на имплементацијата на Стратегијата за енергетика, емисиите и целите утврдени од страна на ЕУ и во другите меѓународни договори.]

ВОВЕД	5
АНАЛИЗА	7
1. РАМКА ЗА ГОЛЕМАТА СЛИКА	7
1.1. КОНВЕНЦИЈА ЗА КЛИМАТСКИ ПРОМЕНИ.....	7
1.2. ПРОТОКОЛОТ ОД КЈОТО	8
1.3. ДОГОВОРОТ ОД ДОХА.....	8
1.4. ЕВРОПСКА ЕНЕРГЕТСКА ПОВЕЛБА	8
1.5. ЛИДЕР ЗА СВЕСНОСТА ЗА КЛИМАТСКИТЕ ПРОМЕНИ.....	11
1.6. ЕВРОПА 2020.....	12
1.6.1. Ударна иницијатива: „Европа со ефикасни ресурси“.....	13
1.6.2. Ударна иницијатива: „Индустриска политика за ерата на глобализација“	13
1.7. ПАТОКАЗ ЗА НИСКО-ЈАГЛЕРОДНА ЕКОНОМИЈА	14
1.8. ЕВРОПСКИОТ СОВЕТ ВО АКЦИЈА	14
2. КАДЕ Е МАКЕДОНИЈА ВО ГОЛЕМАТА СЛИКА?	17
2.1. КОНВЕНЦИЈА ЗА КЛИМАТСКИ ПРОМЕНИ.....	17
2.2. СПОГОДБАТА ЗА СТАБИЛИЗАЦИЈА И АСОЦИЈАЦИЈА	19
2.2.1. Приближување на законодавството	19
ПРИБЛИЖУВАЊЕ НА ЗАКОНОДАВСТВОТО	20
СПРОВЕДУВАЊЕ НА НОВОТО ЗАКОНОДАВСТВО	21
2.2.2. Состојбата на терен наспроти следење на напредокот.....	38
2.2.3. Извештаите за напредокот за областа.....	39
2.2.4. ЕУ Фондови за поддршка на напорите	44
2.3. ДОГОВОР ЗА ЕНЕРГЕТСКА ЗАЕДНИЦА	46
3. МАКЕДОНСКА СТРАТЕГИСКА РАМКА	49
3.1. СТРАТЕГИЈА ЗА ЕНЕРГЕТИКА	49
3.2. СТРАТЕГИЈА ЗА ОДРЖЛИВ РАЗВОЈ	53
3.3. СТРАТЕГИЈА ЗА ОБНОВЛИВИ ИЗВОРИ НА ЕНЕРГИЈА	54
3.4. НОВАТА СТРАТЕГИЈА ЗА ЕНЕРГЕТИКА	56
СЦЕНАРИЈА- QUO VADIS МАКЕДОНИЈО!?	61
1. СЦЕНАРИО 1 – СУРОВА РЕАЛНОСТ	63
2. СЦЕНАРИО 2 – МАКЕДОНИЈА 2020 ЗА ЕВРОПА 2020	64
3. СЦЕНАРИО 3 – ДАЛЕКУ Е СОНЦЕТО!	66
АНЕКС 1 – ЖИВОТНА СРЕДИНА	67
АНЕКС 2 - ЕНЕРГИЈА	79
АНЕКС 3 – ЕНЕРГЕТСКО ПРОИЗВОДСТВО И ПОТРОШУВАЧКА	85
ЗАБЕЛЕШКИ	87

ВОБЕД

Енергетиката претставува основна потреба на секоја модерна држава, па поради тоа државите посебно ги акцентираат прашањата поврзани со истата. Но покрај националниот интерес на државите, енергетиката е прашање чиј фокус излегува надвор од националните интереси, пред сè поради нерамномерната распределба на енергенсите и развојот на самиот сегмент енергетика. Имено, бројни меѓународни и регионални документи се изготвени и потпишани со цел да се обезбеди енергија за основните потреби на државите за нормално функционирање, и задоволување на основните потреби на луѓето во секојдневниот живот.

Токму поради согледувањето на енергијата како неопходен ресурс за економски и технолошки развој, најразвиените држави во Европа само неколку години по завршувањето на Втората светска војна, во која учествувала како противници, ја формираа Европска Унија во базична форма, преку првиот *Договор за основање на Европска заедница за јаглен и челик*. Целта на договорот беше воведување на заеднички пазар за јаглен и челик со цел развивање на поствоените економии во Европа, обезбедување на вработување, а со тоа и подигнување на животниот стандард на луѓето во разурнатата Европа. Базичноста на пристапот кон енергија се огледа и во основањето на т.н. трета заедница, *Европската заедница за атомска енергија* или популарно наречена **ЕВРОАТОМ**. Заедницата, иако била основана како засебен ентитет, сепак, го има истото членство, а од 1965 година ја управуваат истите институции на Европската унија. Главната мисла водилка при основањето на оваа заедница било креирањето на специјализиран пазар на нуклеарна енергија, нејзино истражување, развој и користење за мирно-временски услови. Имајќи ја предвид контроверзноста на темата, нуклеарна енергија, особено во периодот по Втората светска војна, јасно е зошто развојот на оваа заедница е минимален, а таа е сеуште засебен ентитет во рамките на ЕУ. Денес фокусот на заедницата е работата на создавањето на Меѓународниот термонуклеарен реактор (*International Thermonuclear Experimental Reactor - ITER*). Оттука, очигледно е дека и пред повеќе од 60 години на прашањата поврзани со енергетиката им бил даван посебен статус, имајќи го предвид нивното значење како за граѓаните така и за цели економски системи, воопшто.

Сепак, искористувањето на енергенсите, пред сè на доминантното фосилно гориво, покрај економските придобивки носи со себе и определен ризик во делот на загадувањето на животната средина како и на менување на климатските услови. Поради ризикот кој го

носи сè поголемата употреба на фосилните горива, како јагленот, економски развиените држави преземаат активности и прават напори за намалување на прекумерното загадување на воздухот и почвата, како и за ублажување на промената на климата поради зголемување на температурата. Оваа опасност не е можно да се третира исклучиво на национално ниво туку за целесообразно решавање на ова прашање е потребен консензус и заеднични напори на над-национално ниво, поради што се донесени бројни обврзувачки документи со кои се прави обид за ограничување на погореспоменатиот ризик врз животната средина и животот на луѓето. Неопходниот баланс меѓу економскиот развој и задоволување на секојдневните потреби на луѓето од една страна и заштитата на животната средина како траен хабитус на луѓето од друга страна е главната цел на сите меѓудржавни и транснационални потфати за регулирање на ова поле. Културните, политичките и економските разлики меѓу државите, во таа смисла, се еден од најголемите предизвици за глобално постигнување на посакуваниот баланс, исто како и интересите на глобалните компании кои економски пораснаа во процесот на глобализација.

Република Македонија веднаш по осамостојувањето и стапувањето во членство во Обединетите Нации во 1993 година станува потписник на сите клучни документи кои предвидуваат обврска за учество во процесот за глобално намалување на загадувањето како и за подобрување на квалитетот на животот на човекот и превенција на штетните последици од климатските промени. Имено, Република Македонија е потписник на Рамковната конвенција на Обединетите Нации за климатски промени, Протоколот од Кјото како и на други слични документи каде има преземено обврски како Држава потписничка да исполни услови согласно кои ќе се постигне целта на овие меѓународни договори. Дополнително на тоа, Република Македонија како земја аспирант за влез во Европската унија, својот пат кон придружувањето го започна во средината на деведестите години на минатиот век. Со потпишувањето на Спогодбата за стабилизација и асоцијација во 2001 година и добивањето на кандидатскиот статус во 2005 година, Република Македонија е целосно посветена на следењето на процесот на апроксимација и хармонизација на националното законодавство со регулативите на ЕУ, а особено на регулативите кои се однесуваат на енергетиката и заштитата на животната средина. Ова законодавно усогласување претставува подготовка за учество на единствениот енергетски пазар.

АНАЛИЗА

1. РАМКА ЗА ГОЛЕМАТА СЛИКА

Индустрискиот развој е предуслов за зголемен економски раст кој е основ за подигање на степенот на квалитетот на животот на луѓето. Сепак, технолошкиот развој, а следствено на тоа и економскиот раст, се проследени со ризик од повисок степен на загадување поради пропорционалното зголемување на потребата од енергија во однос со технолошкиот развој.

Потребата за меѓународно уредување на стандардите и здружување на напорите за намалување на негативните ефекти на технолошкиот развој врз животната средина се согледува со издигнување на глобализацијата кон крајот на 1980-те и почетокот на 1990-те години. Во овој дел од анализата правиме приказ на меѓународната и европската правна рамка за заштита на животна средина што претставува вовед во анализата за Република Македонија.

1.1. КОНВЕНЦИЈА ЗА КЛИМАТСКИ ПРОМЕНИ

Со гледувајќи ја опасноста која ја носи со себе брзиот технолошки развој, на глобално ниво во 1992 година беше усвоена **Рамковната Конвенција на Обединетите нации за климатски промени**, која Република Македонија ја ратификуваше на 28.01.1998 година. Крајна цел на Рамковната конвенција е стабилизирање на концентрациите на гасовите со ефект на стаклена градина „на ниво кои би спречило опасно вмешување од страна на луѓето во климатскиот систем“¹. Оваа Конвенција всушност предвидува дека индустријализираните земји кои се извор на најголемиот дел од гасовите со ефект на стаклена градина (ГСГ) ќе треба да имаат најголемо намалување на овие гасови на национално ниво. Притоа очекувањата беа до 2000 година емисиите на гасови со ефект на стаклена градина да се намалат на нивото на емисиите пред 1990 година.

¹ http://unfccc.int/essential_background/convention/items/6036.php

1.2. ПРОТОКОЛОТ ОД КЈОТО

Следствено на тоа, во 1997 година во рамките на Обединетите Нации беше усвоен **Протоколот од Кјото** кој има за цел намалување на загадувањето на воздухот преку утврдување на обврзувачки цели на намалување на емисиите на меѓународно ниво. Протоколот од Кјото предвидува три основни и ефикасни механизми: **меѓународно тргување со емисии** (*International Emissions Trading*)¹, **чист развоен механизам** (*Clean Development Mechanism*)² и **заедничка имплементација** (*Joint Implementation*)³.

1.3. ДОГОВОРОТ ОД ДОХА

Во 2012 година во Доха, Катар, беше усвоен амандманот на Протоколот од Кјото², со кој се предвидуваат: нови обврски⁴ на страните потписнички на Протоколот од Кјото за период 2013-2020 година, од што јасно се гледа дека интересот во меѓународната заедница за заштита на животната средина преку намалувањето на штетните гасови е на највисоко ниво во историјата.

1.4. ЕВРОПСКА ЕНЕРГЕТСКА ПОВЕЛБА

За Европа прв јасен израз на определбата за меѓународна енергетска соработка, како и на принципите на таа соработка беше Европската енергетска повелба³ усвоена 1991 година. Енергетската повелба се засноваше на интегрирањето на енергетските сектори на Советскиот сојуз и Источна Европа на крајот на студената војна и создавање на еден поширок европски и глобален пазар кој ќе работи според принципите на отвореност, недискриминација, поддршка на директните странски инвестиции и преку-гранична трговија. Целта била повеќе од јасна – унапредување на меѓународната енергетска соработка, врз основ на заедничкиот интерес за обезбедувањето на енергенси и одржлив економски развој⁴. Следниот чекор за Европа, овој пат со далеку поголемо вклучување на Европската унија, бил во

² http://unfccc.int/kyoto_protocol/items/2830.php

³

http://www.energycharter.org/fileadmin/DocumentsMedia/Legal/1991_European_Energy_Charter.pdf

⁴ <http://www.encharter.org/index.php?id=604&L=0L%92id%E9e>

1994 година со усвојувањето на Договорот за енергетската повелба⁵, чија основна цел била создавање на правна рамка за промоција на долгорочна соработка во полето на енергетиката, врз партнерство засновано на комплементарност и заеднички бенефит согласно со целите и принципите на Енергетската повелба⁶. Договорот е мултилатерален меѓународен договор со кој се установува прекугранична соработка во енергетиката, а притоа се покриваат сите комерцијални активности кои се однесуваат на енергијата, вклучувајќи ги тука и трговијата, транзитот, инвестициите и енергетската ефикасност. Конечно, својата обврзна сила Договорот за енергетската повелба го манифестира и преку инструментот кој го наметнува, а значи алтернативно разрешување на спорови. Фокусот на договорот се четири специфични области, и тоа:

1. **Заштита на странските директни инвестиции** во секторот, врз основ на отворен, недискриминирачки пазар на енергија. Заштитата на инвеститорите се однесува примарно на заштита на инвестициите од политички ризици кои ги подразбира инвестирањето во странство, а опфаќаат дискриминација, експропријација, национализација, прекршување на договорните одредби, надомест на штета итн. Практично, заштитата на странските директни инвестиции значат продолжување на националниот третман или најфаворизираниот национален третман, и заштита од клучни некомерцијални ризици;
2. **Недискриминаторски услови за трговија** со енергија, енергетски материјали, производи и опрема која се однесува на енергетика. Токму трговијата се утврдува како главната цел која треба да се постигне преку имплементацијата на Договорот за енергетската повелба. Установената мрежа за трговија на енергија и енергетски материјали и производи се заснова на правилата на Светската трговска организација и одредбите за обезбедување на прекуграничен транзит преку нафтоводи, мрежи и други средства за транспорт;
3. **Решавање на спорови** е клучниот механизам кој го утврдува Договорот за енергетската повелба, а се развива во рамките на Енергетската унија. Притоа според

⁵ <http://goo.gl/HeHM8n>

⁶ Член 2 од Договорот за енергетската повелба

Договорот, се утврдува механизам за решавање на спорови помеѓу државите потписнички, односно помеѓу инвеститорите и државите домаќини; и

4. Промоција на **енергетска ефикасност** и обиди за минимизирање на влијанието на производството и користењето на енергијата врз животната средина⁷. Особено преку Протоколот кон Договорот за енергетската повелба за енергетска ефикасност и сродни аспекти на животната средина (ПЕЕРЕА) со кој се бара од државите потписнички да формулираат чисти политики и да ја подобруваат енергетската ефикасност, истовремено намалувајќи ги штетните влијанија врз животната средина.

Договорот за енергетската повелба уште еднаш ја потврдува посветеноста на Европската Унија на заштита на животната средина од ризиците кои со себе ги носи секторот енергетика, почнувајќи од производството, транспортот и користењето на енергијата од страна на економиите и домаќинствата. Република Македонија е потписник⁸ и на Енергетската повелба⁹ во 1996 година и на Договорот за Енергетска повелба¹⁰ во 1998 година. Обата инструменти се ратификувани од страна на Собранието на Република Македонија во 1998 година, односно во 2006 година.

Европската унија, свесна за фактот дека климата се менува како резултат на зголемувањето на индустрискиот развој под притисок на барањата за сè поголем економски раст, во изминатиов период е сè повеќе насочена кон намалување на штетните последици кои произлегуваат од зголемената побарувачка на енергија како во рамките на Единствениот европски пазар, така и во меѓународни рамки. Проблемот со загадувањето на воздухот, почвата и водата, како и со менување на климатските фактори не може да се сведе на национално или регионално ниво, туку тоа претставува меѓународен проблем во чие решавање треба да земат учество сите држави без разлика на развиеноста на нивните економски системи.

⁷ <http://www.encharter.org/index.php?id=28&L=%5C%5C%5C%5C%5C%5C>

⁸

<http://www.energycharter.org/fileadmin/DocumentsMedia/CCDECS/CCDEC199705.pdf>

⁹ http://www.sobranie.mk/1994-1998-ns_article-87-sednica-94.nsp

¹⁰ <http://www.sobranie.mk/default-mk.asp?ItemID=985E4001E07F1C4E9841363D21E5166E>

1.5. ЛИДЕР ЗА СВЕСНОСТА ЗА КЛИМАТСКИТЕ ПРОМЕНИ

Следејќи го примерот на Протоколот од Кјото, Европската унија во рамките на своите органи во 2007 година изготви Комуникација од Комисијата до Советот, Европскиот Парламент, Европскиот економски и социјален комитет и Комитетот на регионите наречен „Ограничување на глобалните климатски промени за 2 Целзиусови степени – Пат до 2020 и потоа“, каде е утврден патоказот за намалување на гасовите со ефект на стаклена градина во периодот до 2020 година за 30% за развиените економии споредувајќи ја состојбата со 1990 година, а сè додека не се постигне договор Европската унија останува на обврската да се постигне намалување од најмалку 20%¹¹. Дополнително на ова, Европската Унија презема обврска до 2050 година да работи на агенда согласно која развиените економии ќе ги намалат емисиите од 60 до 80%, додека на глобално ниво емисиите би биле намалени за 50%. Тргувајќи од вака зададените цели, Европската унија предвидува и конкретни мерки за нивно постигнување кои директно ќе бидат применети во секторот енергетика, а кои се однесуваат на 20% зголемување на енергетската ефикасност и зголемување на користењето на енергијата од обновливите извори со што до 2020 година, енергијата добиена од истите би имала 20% удел од севкупното производство на енергија. Дополнително на тоа, Европската унија ќе биде фокусирана и на преземање на мерки за ограничување односно зголемено оданочување на возилата и другите транспортни средства кои ја надминуваат границата 120g CO₂/km заклучно со 2012 година¹².

Покрај следењето на обврските кои произлегуваат од овој документ, Европската унија стави и посебен фокус на складирањето на CO₂. Имено, во 2009 година, ЕУ ја усвои Директивата 2009/31/ЕС за геолошко складирање на јаглерод диоксид (CO₂), со што всушност се пристапи кон целосно имплементирање на основната цел на Рамковната Конвенција за климатски промени на Обединетите Нации од 1992 година. Со оваа Директива всушност дојде до изменување на повеќе директиви на ЕУ со кои се уредуваа прашањата поврзани со превенирањето на загадувањето на воздухот како и влијанието на климатските промени. Директивата за геолошко складирање на CO₂ всушност предвидува кои се прелиминарните предвидувања за

¹¹ Limiting Global Climate Change to 2 degrees Celsius

¹² Ibid

количина на CO₂¹³ која би требало постепено да се складира за периодот до 2020 година, како и до 2030 година согласно стапките за намалување на CO₂ предвидени во документот „**Ограничување на глобалните климатски промени за 2 Целзиусови степени – Пат до 2020 и потоа**“¹⁴. Директивата ги уредува прашањата поврзани со селекција на областите за складирање и дозволите за испитување, начинот на кој ќе се издаваат дозволите за складирање, работењето, затворањето и грижата за местата за складирање по нивното затворање, пристапот на трети лица и друго. Во самата Директива е предвидено Европската комисија да изврши анализа на примената на директивата и да направи резиме на стекнатото искуство од првата фаза на нејзината имплементација, а потоа можеби ќе започне и процес на нејзино менување¹⁵.

1.6.Европа 2020

Сакајќи да го обезбеди идниот раст и развој, ЕУ, гледајќи го регионот и своето место во него пошироко, во 2010 година ја лансираше својата нова стратегија „Европа 2020“. Стратегијата е плански документ за десет години и поставува цели за вработување и раст за истиот период, односно до 2020 година. Меѓу петте тематски единици, се наоѓа и следната: „климатски промени и енергија“ која совршено одговара на столбот на „Одржлив раст“ во стратегијата. Во стратегијата, Унијата предвидува три цели: 1) **намалување за 20% на емисиите** на гасови со ефект на стаклена градина споредено со нивото во 1990 до 2020 година; 2) зголемување на искористеноста на **енергијата од обновливи извори за 20%**; 3) подобрување на **енергетската ефикасност за 20%**; или 20-20-20 до 2020!

Во јазикот на Европската унија преточен во Стратегијата „Европа 2020“ одржлив развој претставува:

- креирање на *поконкурентна ниско-јаглеродна економија заснована на одржливо користење на ресурсите;*
- заштита на животната средина преку *намалување на емисиите и спречување на натамошните загуби на биолошката разновидност;*

¹³ 7.000.000,00 тони CO₂ би можеле да се складираат до 2020 година и максимум 160.000.000,00 тони CO₂ до 2030 година.

¹⁴ Намалување на гасовите со ефект на стаклена градина за 20% до 2020 година.

¹⁵ Директивата 2009/31/ЕС за геолошко складирање на јаглерод диоксид

- искористување на предноста која Европа ја има во *развојот на нови зелени технологии и методи за производство*;
- воведување на **ефикасни и паметни електрични далноводи**; итн.

Од друга страна, поддршката која ЕУ ја обезбедува во насока на постигнување на целите од преку ударните иницијативи (*Flagship Initiative*): 1) **Европа со ефикасни ресурси**¹⁶; и 2) **Индустриска политика за ерата на глобализација**¹⁷.

1.6.1. Ударна иницијатива: „Европа со ефикасни ресурси“

Целта на оваа иницијатива е да ја поддржи промената кон ниско-јаглеродна и ефикасна економија која паметно ги користи сите ресурси. Целта е економскиот раст да се одвои од користењето ресурси и енергија, да се намалат емисиите на CO₂, да се зајакне конкурентноста и да се промовира поголема енергетска безбедност. Притоа Европската комисија ќе работи на: мобилизирање на финансиските инструменти на ЕУ; зајакнување на рамката за користење на пазарните инструменти; модернизација и декарбонизација на транспортниот сектор; комплетирање на внатрешниот енергетски пазар; унапредување на европските мрежи, вклучително и транс-европските енергетски мрежи, кон постигнување на европска супер-мрежа; итн. Обврските на државите-членки, пак, се однесуваат на: елиминирање на еколошки штетните субвенции; примена на пазарните инструменти; развивање на паметни, ажурирани и целосно меѓусебно поврзани транспортни и енергетски инфраструктури итн.

1.6.2. Ударна иницијатива: „Индустриска политика за ерата на глобализација“

Економската криза беше тежок удар за индустријата, а особено малите и средни претпријатија во Европа, додека предизвиците на глобализацијата и приспособувањето на нивните производствени процеси и производи кон ниско-јаглеродната економија задаваат дополнителен удар. За да го намали ефектот на глобализацијата и да го олесни справувањето со предизвиците Европската Комисија ќе работи заедно со засегнатите страни од различните сектори (бизнис, синдикати, академици, НВО, организации на потрошувачи) и ќе изготви рамка за модерна индустриска политика, со цел да го

¹⁶ http://ec.europa.eu/resource-efficient-europe/index_en.htm

¹⁷ <http://ec.europa.eu/growth/industry/competitiveness/>

поддржи претприемништвото, да ја насочи и да ѝ помогне на индустријата да биде способна да се соочи со овие предизвици, да промовира конкурентност на примарните, производствените и услужните индустрии на ЕУ и да им помогне да ги искористат можностите на глобализацијата и на зелената економија. Рамката ќе ги вклучува сите елементи на растечкиот синџир на меѓународни вредности, од пристап до суровини, до пост-продажни услуги.

1.7. ПАТОКАЗ ЗА НИСКО-ЈАГЛЕРОДНА ЕКОНОМИЈА

Во 2011 година, Европската комисија усвои документ „Патоказ за движење кон конкурентна економија со ниско ниво на јаглерод во 2050 година“, со кој всушност уште еднаш се потврди определбата на Европската унија за наоѓање на решение за климатските промени предизвикани од прекумерното загадување. Во насока на следење на принципот 20-20-20, овој документ дава перспектива на намалувањето на CO₂, притоа наведувајќи дека до 2005 година емисијата на CO₂ за разлика од 1990 година е намалена за 7%, додека се очекува во 2030 година намалувањето во однос на 1990 година да изнесува помеѓу 40-44%, за во 2050 година намалувањето да го постигне својот максимум помеѓу 79-82%, што би значело скоро целосно декарбонизирање на економиите¹⁸.

1.8. ЕВРОПСКИОТ СОВЕТ ВО АКЦИЈА

Во 2014 година, во Заклучоците на Европскиот Совет од 20/21 март, во делот на Клима и енергија се предвидува дека Европската енергетска и климатска политика мора да обезбеди достапни цени на енергијата, индустриска конкуренција, обезбедување на резерви и постигнување на цели кои се однесуваат на климата и животната средина. Во заклучоците од март 2014 година, очигледна е посветноста на Европската Унија во постигнувањето на целите зацртани со концептот 2020, согласно кој треба да се постигне драстично намалување на гасовите со ефект на стаклена градина најпрвин до 2020 година, а потоа до 2030 година за на крајот да се постигне планираната цел до 2050 година, кога е предвидено намалувањето да биде скоро за 80% во однос на 1990 година. Во самиот документ е исто така предвидено дека Европскиот Совет во

¹⁸ Communication from the Commission to the European Parliament, The Council, The European Economic and Social Committee and the Committee of the Regions – A Roadmap for moving to a competitive low carbon economy in 2050.

октомври 2014 година ќе донесе финална одлука за новата политичка рамка за енергетика и клима за периодот 2020-2030 година¹⁹.

Во октомври 2014 година, Европскиот Совет своите заклучоци ги фокусираше претежно на претходно споменатата политичка рамка за енергетика и клима до 2030 година. Имено Европскиот Совет во однос на емисијата на гасови со ефект на стаклена градина одобри задолжителна цел на Европската Унија да биде најмалку 40% намалување на национално ниво во 2030 година споредено со емисиите на гасови со ефект на стаклена градина од 1990 година. Со цел да се постигне целта од 40%, секторите кои се под Европскиот систем за тргување со емисии ќе треба да ги намалат нивните емисии за 43% споредбено со емисиите во 2005 година, додека системите кои не се под Европскиот систем за тргување со емисии ќе треба да ги намалат своите емисии за 30% споредбено со 2005 година²⁰.

Во делот на Системот за трговија со емисии, во овој документ се предвидува дека функционален, реформиран Систем за трговија со емисии со инструмент за стабилизација на пазарот ќе биде главен Европски инструмент за постигнување на целта од 43%, а горната граница на дозволени емисии која до 2020 годишно се намалува за 1,74% почнувајќи од 2021 година ќе се намалува за 2,2%.

Во делот на обновливите извори и енергетската ефикасност, во овој документ е утврдена целта на Европската унија за 2030 година, а таа е уделот на енергија од обновливи извори да биде најмалку 27%. Оваа цел е задолжителна на ниво на Европската Унија. Во однос на оваа цел, Европската унија во целост ќе ја почитува слободата на своите членки во врска со соодносот на целокупното производството на енергија на секоја членка поединечно. Европската комисија исто така предвидува цел која се однесува на 30% заштеда на енергијата до 2030, согласно измените на Директивата за енергетска ефикасност.

¹⁹ Заклучоците на Европскиот Совет од 20/21 март 2014 година

²⁰ Заклучоците на Европскиот Совет од 23/24 октомври 2014 година

2. КАДЕ Е МАКЕДОНИЈА ВО ГОЛЕМАТА СЛИКА?

Република Македонија како активен аспирант во процесот на евроатлантските интеграции е исправена пред многу предизвици со цел да ги исполни и постигне потребните стандарди кои ѝ гарантираат полноправно членство во НАТО и Европската унија. Имајќи ја на ум важноста на енергетскиот сектор во заедничката политика на Европската унија, истата важност е инкорпорирана и во условите кои им се наметнуваат на државите кои бараат да бидат дел од европското семејство, вклучувајќи ја и Република Македонија.

2.1. КОНВЕНЦИЈА ЗА КЛИМАТСКИ ПРОМЕНИ

Република Македонија како членка на Обединетите Нации, е потписник на Рамковната Конвенција за климатски промени на ОН уште од 1998 година додека Протоколот од Кјото го има потпишано во 2004 година. Република Македонија тргнувајќи од своите капацитети и можности, презема активности со цел исполнување на обврските кои ги има преземено со ратификувањето на Рамковната Конвенција. Оттука, Владата на Република Македонија има формирано Национален совет за климатски промени кој го формираше Националниот комитет за климатски промени (НККП), кој се состои од претставници на сите релевантни засегнати страни: владините институции, високообразовните институции, приватниот сектор и граѓанското општество. Досега Република Македонија има доставено 3 национални планови за климатски промени од кој последниот во 2014 година²¹.

Поднесокот на Република Македонија за Националните придонеси кон климатските промени предвидува емисиите од јаглероден диоксид од согорување на фосилни горива да се намалат за 30%, односно 36% во повисокото ниво на амбиција, во однос на референтното сценарио заклучно со 2030 година. Иако ова звучи како амбициозна цел, мора да се напомене дека референтното сценарио предвидува речиси двојно зголемување на емисиите на CO₂ до 2030 година (од околу 9.000 kt ќе пораснат скоро до 18.000 kt).

21

<http://www.unfccc.org.mk/content/Documents/Tret%20nacionalen%20plan%20MK-PRINT%2002.pdf>

За реализација на сценаријата со мерки за ублажување на климатските промени, потребните дополнителни инвестиции (во однос на референтното сценарио) се проценети на 4,2 милијарди евра, додека за реализација на поамбициозното сценарио за ублажување на 4,5 милијарди евра²².

Ставот на граѓанските организации е дека овој документ во ниеден случај не претставува напор за ублажување на ефектите на климатските промени, туку претставува варијанта на вообичаените практики. Тие во своите коментари на поднесокот предложија подобрување кое е во согласност со нивото на напор 3 (со поамбициозни мерки за намалување на емисиите) предложено во енергетскиот модел „Калкулатор 2050“²³. За жал, овие предлози од граѓанскиот сектор не беа земени предвид во поднесокот.

По донесениот договор за заштита на климата во Париз во 2015 година, евидентно е дека е неопходна ревизија на поднесокот согласно новите цели за намалување на емисиите кои ќе овозможат растот на глобалната температура да се ограничи на 1,5 целзиусови степени. Во оваа ревизија, претходно споменатите препораки мора да бидат земени предвид.

Република Македонија како страна на „Рамковната конвенција на ОН за климатски промени“ (UNFCCC) е меѓу земјите кои не припаѓаат во Анекс 1 и е страна на „Протоколот од Кјото“ без квантифицирани цели за ограничување и намалување на емисиите (QELRC). Сепак, земјата има пристапено кон „Спогодбата од Копенхаген“ (Copenhagen Accord) и има доставено листа на неквантифицирани активности за ублажување на климатските промени. Но, и покрај тоа што за Република Македонија не се утврдени задолжителни квантитативни цели, односно не се утврдени вредностите согласно кои би се намалувале стакленичките гасови на национално ниво, сепак Република Македонија треба да се стреми кон следење на најдобрите примери во примената на Конвенцијата и Протоколот и кон остварување на квантитативните цели.

²² <http://www.unfccc.org.mk/content/Documents/mk%20final.pdf>

²³ <http://www.see2050energymodel.net/> Калкулаторот 2050 за регионот Југоисточна Европа е изработен во рамки на проектот „Одржлива енергија за Југоисточна Европа“ финансиран од Европската Комисија. Во проектот учествуваат 17 организации од Албанија, Босна и Херцеговина, Косово, Македонија, Србија, Хрватска и Црна Гора.

2.2. СПОГОДБАТА ЗА СТАБИЛИЗАЦИЈА И АСОЦИЈАЦИЈА

Република Македонија, како земја која има декларирана стратегиска цел за зачленување во Европската унија, во април 2001 година потпиша Спогодба за стабилизација и асоцијација со Европската унија. Тој документ всушност претставува постојана правна рамка која ги регулира односите помеѓу Европската унија (ЕУ) и Република Македонија (РМ) во сите општествени сегменти и важи сè додека нема друг договор за уредување на односите меѓу РМ и ЕУ, или најчесто договор за пристапување кон ЕУ.

Самата Спогодба за стабилизација и асоцијација овозможува рамка за политички дијалог и ја зајакнува регионалната соработка, го унапредува проширувањето на пазарите и економските односи помеѓу страните и ги воспоставува основите за техничката и финансиската помош. Таа е составена од следните 10 глави: Општи начела; Политички дијалог; Регионална соработка; Слободно движење на стоки; Движење на работници; Основање; Давање услуги; Капитал; Приближување на законодавството и спроведување на законите; Правда и внатрешни работи; Политика на соработка; Финансиска соработка и Институционални, општи и завршни одредби²⁴. Многу значаен дел на Спогодбата всушност е приближувањето на законодавството, па така согласно членот 68 децидно се наложува усогласување на целокупното постојно и идно национално законодавство со тоа на ЕУ (*acquis unionaire*), а паралелно со тој процес и градење институционални капацитети за негова ефикасна примена. Преку усогласувањето на законодавството на Република Македонија со тоа на ЕУ се реализира постепена апсорпција на целосниот корпус на европското законодавство со што се обезбедува правна подлога за активно учество на Република Македонија во идниот развој на правото на ЕУ, по стекнувањето на полноправното членство во ЕУ²⁵.

2.2.1. Приближување на законодавството

Како што веќе споменавме, Спогодбата за стабилизација и асоцијација во својот член 68²⁶ ја утврдува обврската за договорните страни, поточно за Република Македонија: постојано да се стреми да

²⁴ <http://www.sep.gov.mk/content/?id=17#.VPt0vHzF-So>

²⁵ <http://www.sep.gov.mk/data/file/Monografija.pdf>

²⁶ http://ec.europa.eu/competition/international/bilateral/macedonia_en.pdf

обезбеди целосна усогласеност на сопственото национално со законодавството на Европската унија. На годишно ниво, државата усвојува Национална програма за приближување на законодавството (НПАА), додека од европската страна Европската комисија преку годишниот Извештај за напредокот, кој е објавен секоја есен и други слични инструменти го следи оствареното во однос на приближувањето на законодавството и доделува задачи за идните акциски планови на НПАА.

Овој дел од студијата го следи направениот напредок во однос на приближувањето на законодавството во Поглавјето 27 од правото на ЕУ – Животна средина, во секторите контрола на индустриското загадување и климатски промени. Анализата во овој дел е направена врз основа на табелите за усогласеност и прашалниците за имплементација кои Европската комисија ги користи во рамки на следењето на напредокот во усогласувањето. Постапката во Македонија се спроведува по десетти пат²⁷. Двата типови на документи користени во анализата (табели за усогласеност и прашалници за имплементација) се изработени по посебна методологија од страна на Генералниот директорат за Животна средина од Европската комисија, а одговорени и дополнети со информации од страна на државните службеници кои работат во Министерството за животна средина и просторно планирање, но и во други министерства согласно нивната надлежност во соодветните сектори.

Анализата понудена во овој дел претставува преглед на избрани правни акти на Европската унија за кои Република Македонија има утврдено приоритет за нивно преземање во националното законодавство, односно Европската комисија за нив го следи напредокот во усогласувањето.

Приближување на законодавството

Усогласувањето на законодавството се следи преку табели за усогласеност кои содржат поединечен приказ на одредбите на секој од правните акти на ЕУ и притоа преку нумерички приказ се идентификува нивото на усогласеност. Во секоја табела се идентификува и надлежната институција, како и релевантното национално законодавство и датумот утврден за постигнување на конечна усогласеност.

²⁷ Првата вежба на следење на напредокот во процесот на усогласување на законодавството беше спроведена во годината 2006/2007.

Спроведување на новото законодавство

За да ги сумираме преземените чекори од страна на државната администрација во насока на имплементација, или спроведување на усогласеното законодавство, се користат прашалниците за имплементација. Притоа во неколку нивоа државните службеници одговараат на прашања поврзани со чекорите на имплементацијата и идентификуваат конкретни следни чекори и датум за постигнување на целосна имплементација.

2.2.1.1. Контрола на индустриското загадување

Во рамките на секторот контрола на индустриското загадување за потребите на оваа студија избравме неколку акти за кои го претставуваме направениот напредок, а кои значително влијаат на пристапувањето на Македонија во ЕУ наспроти целите на оваа студија. Листата на акти за кои правиме детална анализа следува во продолжение:

1. Директива 2010/75/ЕУ за индустриски емисии (ново објавување на директивата);

Индустриски емисии

Директива 2010/75/ЕУ за индустриски емисии (ново објавување на директивата за интегрирано спречување и контрола на загадувањето)

Директивата обезбедува правила и утврдува цели со кои треба да се постигне интегрираното спречување и контролата на загадувањето од индустриските активности и претставува преработка на седум постоечки директиви кои го регулираат загадувањето од индустријата. Нејзината цел е да се постигнат значајни придобивки за животната средина и здравјето на луѓето преку намалување на штетните индустриски гасови во ЕУ, особено преку подобра примена на најдобри достапни техники.

Директивата за индустриски емисии всушност претставува правен наследник на Директивата за интегрирано спречување и контрола на загадувањето и налага минимизирање на загадувањето од различни индустриски извори во рамките на Европската унија. Исто како и кај ИСКЗ Директивата, интегриран пристап подразбира дека при одобрување на работењето на една инсталација, таа мора да подлежи на дозвола во која ќе се земат предвид сите еколошки

перформанси на инсталацијата. Тоа ги опфаќа: емисиите во воздухот, водата и почвата; генерирањето на отпад; начинот на користење на суровините; барањата за енергетска ефикасност, бучава, заштита од несреќи и ремедијација на местото по затворање.

За постигнување на високо ниво на заштита на животната средина директивата како целина предвидува имплементирање на најдобрите достапни техники кои се развиени на скала која овозможува имплементација во релевантниот индустриски сектор под економски и технички остварливи услови. Директивата предвидува ревизија на веќе постојните најдобри достапни техники предвидени во ИСКЗ директивата и нивна имплементација најдоцна 4 години од нивното објавување.

Конечно, директивата, иако има своја основа во сите принципи на законодавството за животна средина сепак, особено се заснова на принципите загадувачот плаќа⁵ (*Polluter Pays Principle*) и спречување на загадувањето (*Pollution Prevention Principle*)⁶ обезбедувајќи притоа широка рамка за функционирање на инсталациите и вршење на главните индустриски активности, а предвидува процес на контрола и лиценцирање.

Табелата подолу покажува на каков начин ќе ја анализираме усогласеноста на нашето законодавство со Директивата на ЕУ.

Статус на преземање на законодавството

Година за која се обезбедени податоците	Податок за степенот на усогласеност	Краен рок за целосна усогласеност
2014	1215/1960 (62%)	31 март 2017

Последниот статус на усогласеност утврден согласно вежбата за следење на напредокот од 2014 година укажува дека постои 62% усогласеност на националното законодавство со одредбите на директивата. Воедно со вежбата е утврден крајниот рок за целосна усогласеност најдоцна до 31 март 2017 година.

Најголемиот дел од одредбите на директивата се пренесени во членовите на Законот за животна средина, како и во законите за управување со отпад, квалитетот на амбиенталниот воздух, инспекциите и подзаконските акти донесени во согласност со овие закони. Некои од одредбите на директивата се пренесени и во предложениот Закон за заштита на почвите, а дел од одредбите

допрва ќе треба да се пренесуваат или да бидат вистински и целосно преземени.

Статус на имплементација

ВРЕМЕНСКА ТАБЛИЦА ЗА ИМПЛЕМЕНТАЦИЈА	
Точен или утврден датум за имплементација:	ден/месец/година
ПОГЛАВЈЕ I	
1. Идентификување на надлежни тела	Имплементирано
2. Установување на интегриран систем за дозволи (член 4)	Имплементирано
3. Обезбедување на координација ако има повеќе од едно надлежно тело вклучено во издавањето на дозволата	Имплементирано
4. Установување на постапка за гаранција на условите за издавањето на дозволата (член 8).	Имплементирано
ПОГЛАВЈЕ II	
5. Установување на систем за идентификување на релевантни инсталации (Анекс I)	Имплементирано
6. Барање за вклучување на гранични вредности на емисиите (<i>ELVs – Emission Limit Values</i>) во одредбите за најдобрите достапни техники	Имплементирано
7. Обезбедување дека дозволата ќе ги вклучува сите мерки и услови согласно член 11	Имплементирано
8. Барање надлежните тела да бидат информирани за предложените измени во операциите (член 20)	Имплементирано
9. Установување на протокол за консултации со државите-членки во соседството (член 26)	31.12.2016
10. Обезбедување на постапка за учество на јавноста и пристап до информации од јавен карактер при издавањето на дозволите (член 24)	Имплементирано
11. Установување на постапка за ревизија кога е засегната јавноста (член 25)	Имплементирано
12. Установување на инспекција и ефективен извршен систем (член 23)	31.12.2016

13. Установување на систем за известување и база на податоци која ќе овозможи доставување на информации до јавноста и до Комисијата	31.12.2016
14. Установување на систем за повторно разгледување и обновување на издадените дозволи (член 21)	Имплементирано
ПОГЛАВЈЕ III	
15. Дефинирање и класификација на големи согорувачи (Large Combustion Plants – LCPs)	Имплементирано
16. Установување на правила за гранични вредности на емисии кај големите согорувачи (член 30 и анекс V)	31.12.2016
17. Изработка на транзиционен национален план (член 32)	31.12.2016
18. Барање операторите да ги следат емисиите (член 38)	Имплементирано
19. Обезбедување на усогласеност на постапките за граничните вредности (член 39)	31.12.2016
20. Установување на систем за известување и база на податоци (член 72)	31.12.2016
ПОГЛАВЈЕ IV	
21. Установување на систем за идентификување на категориите на отпад (член 42)	Имплементирано
22. Установување на ефективен систем за достава и прием на отпад (член 52)	31.12.2016
23. Обезбедување на услови за работа за големите погони/оператори (член 50)	Имплементирано
24. Установување на правила за гранични вредности на емисиите и загадување на воздухот (член 46)	31.12.2016
25. Установување на правила за гранични вредности и испуштања во вода (член 46)	Имплементирано
26. Установување на систем за ефективна контрола и мониторинг (член 48)	31.12.2016
27. Установување на ефективен систем за собирање на информации (член 55)	31.12.2016
28. Установување на механизам за пристап до информации од јавен карактер и учество на јавноста (член 55)	Имплементирано

ПОГЛАВЈЕ V	
29. Идентификување на сите релевантни инсталации	Имплементирано
30. Одлучување дали да се постават гранични вредности за емисиите или да има национален план за редуција на емисиите (National Reduction Plan – NRP) (член 5.2/6)	31.12.2016
31. Имплементација на граничните вредности за емисиите или националниот план за редуција (член 59)	31.12.2020
32. Замена за опасни супстанции и подготовки согласно одредбите на член 58	31.12.2020
33. Имплементација на ефективен систем за извршување и мониторинг (член 60)	31.12.2016
34. Имплементација на систем за обезбедување на информации за јавноста (член 65)	Имплементирано
ПОГЛАВЈЕ VI	
35. Забрана за одложување на отпадот од инсталации кои произведуваат титаниумдиоксид (член 67)	31.12.2016
36. Утврдување гранични вредности за испуштања во вода (член 68)	31.12.2016
37. Утврдување гранични вредности за емисии во воздухот (член 69)	31.12.2016
38. Установување на ефективен систем за контрола и мониторинг (член 70)	31.12.2016
- Целосна имплементација -	31.12.2020

Според националното законодавство во кое беа преземени одредбите на директивата, главното тело за спроведување на истото и издавање на интегрираните дозволи е Министерството за животна средина и просторно планирање. Суштинското издавање на дозволите го врши Управата за животна средина како орган во состав. Вкупно 19 од мерките предвидени со директивата се спроведени, а комплетирање на најголемиот дел од обврските се очекува во 2016 година. Конечното спроведување на преземеното законодавство се очекува на крајот на 2020 година, за кога се утврдени две мерки од поглавјето V.

Проекции на емисија на стакленички гасови по сектори во CO ₂ еквивалент [kt] (Основно сценарио) – по години							
	Енергија	Топлина	Транспорт	Индустријски процеси	Отпад	Земјоделство	Вкупно
2015	11.388	1.690	1.715	1.152	865	1.764	18.574
2020	13.260	1.959	2.039	1.336	881	1.981	21.456
2025	14.600	2.271	2.427	1.548	897	2.204	23.947
Извор: Министерство за животна средина и просторно планирање ²⁸							

Согласно законодавството за преземање на директивата, една издадена дозвола може да опфати повеќе инсталации или делови од инсталации кои ги оперира истиот оператор и кои се наоѓаат на исто место. Притоа, само Министерството за животна средина и просторно планирање и Агенцијата за животна средина се надлежни за издавање на дозволите, а во мини процес на консултации (14 дена) обезбедуваат коментари и предлози и од други институции кои имаат одредена надлежност во однос на инсталацијата. Дополнително, се спроведува и јавен повик за нацрт-дозволата во која јавноста може да ги искаже своите забелешки.

Моментниот број на пријави од инсталации за добивање на А дозволи со план за прилагодување, или А интегрирани еколошки дозволи во моментот на изработка на оваа студија е следниот: Сектор 1 (енергетика) – 13 пријави; Сектор 2 (металургија) – 15 пријави; Сектор 3 (рударство) – 44 пријави; Сектор 4 (хемиска индустрија) – 18 пријави; Сектор 5 (отпад) – 33 пријави и Сектор 6 (друго) – 12 пријави. Споредено со претходните искуства, бројот на пријави е зголемен во сите сектори, додека кај инсталациите кои треба да обезбедат дозвола за прилагодување со план за прилагодување, моментно има 135 пријави. Притоа, дозволите кои треба да бидат издадени треба да бидат во согласност со најдобрите достапни техники, а исполнувањето на предвидените услови е подложно на мониторинг.

²⁸ <http://makstat.stat.gov.mk/pxweb2007bazi/Dialog/Saveshow.asp>

2.2.1.2. Климатски промени

Во рамките на секторот климатски промени за потребите на оваа студија избравме неколку акти за кои го претставуваме направениот напредок, а кои значително влијаат на пристапувањето на Македонија во ЕУ наспроти целите на оваа студија. Листата на акти за кои правиме детална анализа следува во продолжение:

1. Директива 2009/31/ЕЗ на Европскиот парламент и Советот од 23 април 2009 година за геолошко одложување и чување на јаглерод диоксид која ја дополнува директивата 85/337/ЕЕЗ, како и директивите на Европскиот парламент и Советот 2000/60/ЕЗ, 2001/80/ЕЗ, 2004/35/ЕЗ, 2006/12/ЕЗ, 2008/1/ЕЗ и регулативата (ЕЗ) 1013/2006
2. Регулатива (ЕЗ) 1005/2009 на Европскиот парламент и Советот од 16 септември 2009 за супстанции што ја осиромашуваат озонската обвивка изменета од Регулативата на Комисијата (ЕУ) 744/2010 од 18 август 2010 и имплементирана со Одлуката на Комисијата 2010/372/ЕУ за употребата на контролирани супстанции како подобрувачи на процесите согласно член 8(4) од Регулативата (ЕЗ) 1005/2009
3. Директива 98/70/ЕЗ на Европскиот парламент и на Советот од 13 октомври 1998 година, а во врска со квалитетот на бензините и дизел горивата изменета со Директивата на Советот 93/12/ЕЕЗ, изменета со Директивата на Комисијата 2000/7/ЕЗ, Директивата 2003/17/ЕЗ и Регулативата (ЕЗ) 1882/2003 и Директивата 2009/30/ЕС
4. Регулатива (ЕЗ) 443/2009 на Европскиот парламент и на Советот од 23 април 2009 година која ги утврдува стандардите за перформанси за нови патнички автомобили, како дел од интегрираниот пристап на Заедницата за намалување на емисиите на CO₂ од лесни возила изменета и дополнета со Регулативата 1014/2010
5. Директива за информирање на потрошувачите (1999/94/ЕЗ) дополнета со Директивата 2003/73/ЕЗ, Директива 1999/94/ЕЗ на Европскиот парламент и на Советот од 13 декември 1999 година во врска со достапноста на информации на потрошувачите за потрошувачката на гориво и CO₂ емисиите во однос на

маркетингот на новите патнички автомобили изменета и дополнета со Директивата 2003/73/ЕС

Геолошко одложување и чување на јаглерод диоксид (CO₂)

Директива 2009/31/ЕЗ на Европскиот парламент и Советот од 23 април 2009 година за геолошко одложување и складирање на јаглерод диоксид која ја дополнува директивата 85/337/ЕЕЗ, како и директивите на Европскиот парламент и Советот 2000/60/ЕЗ, 2001/80/ЕЗ, 2004/35/ЕЗ, 2006/12/ЕЗ, 2008/1/ЕЗ и регулативата (ЕЗ) 1013/2006

Европската унија разбирајќи дека геолошкото одложување и складирање на јаглерод диоксид е начинот за да се спречи, намали, односно целосно да се елиминира негативниот ефект на емисиите врз животната средина и човековото здравје ја усвојува директивата 2009/31/ЕЗ. Со директивата се утврдува правна рамка за еколошки безбедно геолошко одложување и складирање на јаглерод диоксид. Преку директивата се помага постигнување на целите утврдени со Рамковната конвенција за климатски промени на Обединетите нации и оние со претходните документи на Комисијата од јануари 2007 година.

Успехот во преземањето и спроведувањето на директивата е предуслов за натамошен успех и особено успех во постигнувањето на целите за намалување на емисиите на стакленички гасови за 50% до 2050, односно, кај развиените држави за 30% до 2020 година. Истражувањата укажуваат дека намалувањето е остварливо, дури и во обем од 60% односно до 80% во 2050, но дека за да може да се постигне мора да бидат употребени сите алтернативи.

Техниката која ќе се користи при CCS²⁹, или геолошко одложување и чување на јаглерод диоксид се состои од прибирање на целиот јаглерод диоксид од сите индустриски инсталации и негово транспортирање до постројката каде ќе се одложи и чува. Притоа преку инјектирање се одлага во соодветни подземни геолошки формации за целите на трајно чување. Се разбира ваквото геолошко одложување и чување на јаглерод диоксидот не треба да се искористи како поттик за натамошно користење на фосилни горива и енергетски постројки засновани на фосилни горива.

²⁹ На англиски јазик терминот гласи: Carbon Capture and Storage (CCS)

Статус на преземање на законодавството

Година за која се обезбедени податоците	Податок за степенот на усогласеност	Краен рок за целосна усогласеност
2014	0/420 (0%)	31 декември 2021

Преземањето на одредбите на директивата на 6 години по усвојувањето на директивата, 5 години по утврдениот рок за постигнување на целосна усогласеност во рамките на ЕУ и 3 години по утврдениот рок за усогласувањето на работата на постројките за одлагање и чување на јаглерод диоксидот сè уште не е започнато.

Статус на имплементација

ВРЕМЕНСКА ТАБЛИЦА ЗА ИМПЛЕМЕНТАЦИЈА	
Точен или утврден датум за имплементација:	ден/месец/година
ПОГЛАВЈЕ I	
1. Идентификување на надлежни тела	31.12.2021
2. Одлучување дали е потребно истражување за да се обезбедат информации за избор на место за одложување и чување	31.12.2023
3. Установување на постапка за издавање дозволи за истражување	31.12.2023
4. Установување на постапка за издавање дозволи за одложување и чување	31.12.2023
5. Установување на барања за содржината, изменувањето и укинувањето на дозволите за одложување и чување во согласност со директивата	31.12.2023
6. Установување на систем за мониторинг и известување од страна на операторите и инспекција од страна на Владата	31.12.2023
7. Установување одредби и постапки за протекувањето на одложениот јаглерод диоксид и значителни неправилности	31.12.2023
8. Установување на правила и постапки за затворање и по затворањето на постројките	31.12.2023
9. Установување правила и постапки за делегирање на одговорност за уврдување	31.12.2023

дека се обезбедени условите утврдени со директивата	
10. Установување на правила за финансиска безбедност (член 19) и финансиски придонес (член 20)	31.12.2023
11. Установување на правила за разрешување на спорови	31.12.2023
12. Установување на систем за обезбедување на информации за јавноста за геолошкото одложување и чување на јаглерод диоксид	31.12.2023
- Целосна имплементација -	31.12.2023

Имајќи предвид дека не е започнато со усогласувањето со оваа директива јасно е зошто нема отпочнато ниту имплементацијата. Од досега донесеното законодавство во секторот јасно е дека надлежните институции се Министерството за животна средина и просторно планирање и Министерството за економија кои ќе требаат да ги спроведат сите активности и да обезбедат усогласеност и имплементација.

Според мислењето на авторите на студијата геолошкото складирање не секогаш може да биде вистинскиот пристап за справување со загадувањето, дополнително, државата нема можност за такво нешто. Сепак, имајќи предвид дека станува збор за дел од обврските кои произлегуваат со пристапувањето, авторите предлагаат геолошкото складирање да се смета како точка во која ќе се бара подолг транзиционен период, односно ќе се размислува за негово воведување и имплементација по 2050 година.

Осиромашување на озонот (ЕЗ)

Регулатива (ЕЗ) 1005/2009 на Европскиот парламент и Советот од 16 септември 2009 за супстанции што ја осиромашуваат озонската обвивка изменета од Регулативата на Комисијата (ЕУ) 744/2010 од 18 август 2010 и имплементирана со Одлуката на Комисијата 2010/372/ЕУ за употребата на контролирани супстанции како подобрувачи на процесите согласно член 8(4) од Регулативата (ЕЗ) 1005/2009

Регулативата утврдува правила за производство, увоз, извоз, трговија, користење, опоравување, рециклирање, повлекување и уништување на супстанциите кои ја осиромашуваат озонската обвивка. Воедно, правилата на регулативата опфаќаат и известување за информациите поврзани со овие супстанции, како и за увоз, извоз,

трговија и користење на производи и опрема која содржи или се базира на овие супстанции.

Статус на имплементација

ВРЕМЕНСКА ТАБЛИЦА ЗА ИМПЛЕМЕНТАЦИЈА	
Точен или утврден датум за имплементација:	ден/месец/година
ПОГЛАВЈЕ I	
1. Идентификување на надлежни тела	Имплементирано
2. Преземање чекори за опоравување, рециклирање, повлекување и уништување на контролирани супстанции	Имплементирано
3. Установување на систем за регистрирање на лаборатории согласно член 10(4)	Не се предвидуваат исклучоци
4. Воспоставување на систем за утврдување на квоти за производство и увоз на контролирани супстанции	Имплементирано
5. Воспоставување на систем за издавање на лиценци за увоз и извоз на контролирани супстанции во согласност со членовите 15, 17 и 18	Имплементирано
6. Дефинирани се минималните квалификации за персоналот ангажиран во повраток, рециклирање, повлекување и уништување на контролирани супстанции	31.12.2017
7. Дефинирани се минималните квалификации за персоналот кој работи во оператори со уреди за ладење, клима уреди, пумпи за греење, системи за заштита од пожари и сл. кои содржат контролирани супстанции, а кои треба да ги контролираат излевањата и да ги редуцираат емисиите во согласност со регулативата	31.12.2017
8. Установен е систем за комуникација со Европската комисија согласно одредбите на регулативата	По пристапување
9. Установен е систем за годишно известување до Европската комисија согласно член 26	По пристапување
10. Установување на систем за известување од	Имплементирано

страна на деловните субјекти за производството, увозот, извозот, чувањето, користењето и уништувањето на контролираните супстанции согласно член 27	
11. Воспоставување на систем за инспекција и истражување	31.12.2015
12. Установување на постапка за одговор на барањата од други држави/држави членки за спроведување инспекции кај деловните субјекти или истраги за деловните субјекти кои се вклучени во нелегални движења на контролирани супстанции	Имплементирано
13. Установување на систем на казни за прекршување на регулативата	31.12.2015
- Целосна имплементација -	31.12.2017

Имплементацијата на оваа регулатива е во рана фаза, само неколку од потребните чекори се имплементирани, меѓу кои определувањето на надлежните тела и системот на мерки за опоравување, рециклирање, повлекување и уништување на контролирани супстанции, како и системот за известување до деловните субјекти и комуникацијата со државите-членки. Целосната имплементација предвидено е да биде постигната дополнително преку два чекори во 2015 година и на крајот на 2017.

Надлежните тела во моментот се Министерството за животна средина и просторно планирање и Министерството за здравство.

Квалитет на горивата

Директивата 98/70/ЕЗ на Европскиот парламент и на Советот од 13 октомври 1998 година, а во врска со квалитетот на бензините и дизел горивата изменета со Директивата на Советот 93/12/ЕЕЗ, изменета со Директивата на Комисијата 2000/7/ЕЗ, Директивата 2003/17/ЕЗ и Регулативата (ЕЗ) 1882/2003 и Директивата 2009/30/ЕС

Оваа директива ги утврдува техничките спецификации за здравствена и еколошка исправност на горивата кои се користат за возила опремени со мотори со внатрешно согорување. Преку оваа директива и предлогот за директивата за енергетски производи се има за цел да им се овозможи на државите-членки да создадат услови за повеќе активно користење на фискални стимулации преку диференцирани оданочувања со акцизи, со цел да се олесни

вovedувањето на повеќе напредни горива. Ова е секако имајќи предвид дека горива со спецификации кои придонесуваат кон намалување на емисиите се генерално дефицитарни, а загадувањето на воздухот доаѓа и од оловото кое произлегува од согорување на оловните горива и претставува ризик за здравјето на луѓето и животната средина.

Чекор напред во оваа насока беше транзицијата која беше направена во 2000-та година кон безоловните горива.

Статус на преземање на законодавството

Година за која се обезбедени податоците	Податок за степенот на усогласеност	Краен рок за целосна усогласеност
2014	74/200 (37%)	31 декември 2016

Напредокот во преземањето на законодавството и постигнување на целите предвидени со директивата е поврзан со донесувањето на Законот за енергетика, Законот за безбедност на производите и Правилникот за квалитет на течните горива.

Статус на имплементација

ВРЕМЕНСКА ТАБЛИЦА ЗА ИМПЛЕМЕНТАЦИЈА	
Точен или утврден датум за имплементација:	ден/месец/година
ПОГЛАВЈЕ I	
1. Идентификување на органи со надлежности за регулирање на квалитетот на горивото	Имплементирано
2. Спроведување на проценка на домашната потрошувачка на гориво	Имплементирано
3. Воспоставување на аналитички методи за оценување на квалитетот на горивото (Анексите I и II)	31.12.2016
4. Воспоставување на систем за следење на квалитетот на горивата (чл. 8)	31.12.2016
5. Забрана на продажба на оловниот бензин (чл. 3.1, поврзано со член 3. 7)	Имплементирано
6. Дозволи за продажба на безоловен бензин само ако ги исполнува барањата од Директивата (чл. 3)	31.12.2016
7. Издавање на дозволи за продажба на дизел	31.12.2016

гориво само ако ги исполнува барањата од Директивата (чл. 4)	
8. Дозволи за продажба на масла за горење наменети за не-подвижни машини, земјоделски и шумарски трактори само ако тие ги исполнуваат барањата на Директивата (Чл. 4)	Имплементирано
9. Формирање на регулаторен систем за да се покријат исклучителни околности (чл. 7)	31.12.2016
10. Воспоставување на ефикасен систем за извршување (вклучувајќи и казни)	Имплементирано
11. Воспоставување на систем за собирање национални податоци за квалитет на гориво (чл. 8)	31.12.2016
- Целосна имплементација -	31.12.2016

Иако половината од барањата на директивата се имплементирани, сепак директивата се наоѓа во рана фаза на имплементација. Досегашната имплементација ги има опфатено одредувањето на надлежните органи и утврдувањето на основните постапки за издавање на дозволи, забрана за продажба на оловни горива и воспоставувањето на ефикасен систем за извршување. Преостануваат одредбите кои се однесуваат на системот за следење на квалитетот на горивата и аналитичките методи за оценка на квалитетот на горивата.

Министерството за економија е надлежно тело за следење на квалитетот на горивата и прибирање на податоци за вкупниот увоз и потрошувачка на подинечни горива. Според податоците од 2014 година вкупната потрошувачка на гориво изнесува:

- Бензин : 120.301 тони
- Дизел: 373.224 тони
- Безоловен бензин: 120.301 тони
- Мазут: 150.192 тони
- Екстра лесно масло: 57.383 тони
- LPG : 56.505 тони
- Природен гас: 143 x 106 Nm³
- Биодизел FAME: 678 тони

Стандарди за емисии од нови возила

Регулатива (ЕЗ) 443/2009 на Европскиот парламент и на Советот од 23 април 2009 година која ги утврдува стандардите за перформанси за нови патнички автомобили, како дел од интегрираниот пристап на Заедницата за намалување на емисиите на CO₂ од лесни возила изменета и дополнета со Регулативата 1014/2010

Целта на оваа регулатива е да се постават стандарди за изведба на емисии за новите патнички автомобили регистрирани во Заедницата, која е дел од интегрираниот пристап на Заедницата за намалување на емисиите на CO₂ од лесните возила, додека да се обезбеди правилно функционирање на внатрешниот пазар. Оваа регулатива ги утврдува барањата за изведба на емисиите на CO₂ за новите патнички автомобили, со цел да се обезбеди правилно функционирање на внатрешниот пазар и да се постигне стандардот 2009/06/05EN и општата цел за 120g CO₂/km просечна емисија за нов автомобил во возен парк. Регулативата ја утврдува просечната емисија на CO₂ за новите патнички автомобили на 130 g CO₂/km, со помош на подобрување на технологијата во моторните возила, што се мери во согласност со Регулативата (ЕЗ) 715/2007 и мерките за спроведување на нејзините иновативни технологии. Регулативата поставува цел за намалување на просечната емисија од нови автомобили до 95g CO₂/km до 2020 година. Конечно преку дополнителни мерки кои што ќе бидат дел од интегрираниот пристап на Заедницата ќе се побара намалување до 10 g CO₂/km.

Регулативата е во согласност со Рамковната конвенција на Обединетите нации за климатски промени, која беше одобрена од страна на Европската заедница. Во овој контекст Европската унија треба да обезбеди намалување на емисиите на гасови со ефект на стаклена градина кај развиените држави-членки за 30% до 2020 година (во споредба со нивоата од 1990 година), односно намалување од 20% од емисиите на гасовите со ефект на стаклена градина до 2020 година (во споредба со нивоата од 1990 година) кај останатите држави-членки.

Главна импликација од оваа регулатива е тоа што сите држави-членки ќе треба значително да ги намалат емисиите од автомобилите. Политиките и мерките кои ќе треба да се спроведат се во сите сектори на економијата, а не само во рамките на индустријата и енергетскиот сектор, со цел да се обезбеди значителното намалување кое е потребно. Сообраќајот на патиштата е вториот најголем емитувач на гасови со ефект на стаклена градина во Унијата

и овие емисии само продолжуваат да растат. Ако влијанието на климатските промени поради патниот сообраќај продолжува да се зголемува, тоа значително ќе го намали ефектот од намалувањето направено во другите сектори, а во борбата против климатските промени.

Статус на имплементација

ВРЕМЕНСКА ТАБЛИЦА ЗА ИМПЛЕМЕНТАЦИЈА	
Точен или утврден датум за имплементација:	ден/месец/година
ПОГЛАВЈЕ I	
1. Идентификување на органи со надлежности за регулирање на стандардите за изведба на емисии за новите патнички автомобили	31.12.2021
2. Собирање на податоци за следење	31.12.2021
3. Комуникација и мониторинг на податоците до производителите и претставниците	31.12.2021
- Целосна имплементација -	31.12.2021

Имплементацијата на директивата не е започната, а рокот утврден за целосна усогласеност е крајот на 2021 година.

Информирање на потрошувачите

Директива за информирање на потрошувачите (1999/94/ЕЗ) дополнета со Директивата 2003/73/ЕЗ, Директива 1999/94/ЕЗ на Европскиот парламент и на Советот од 13 декември 1999 година во врска со достапноста на информации на потрошувачите за потрошувачката на гориво и CO₂ емисиите во однос на маркетингот на новите патнички автомобили изменета и дополнета со Директивата 2003/73/ЕЗ

Целта на директивата е да се обезбедат информации за потрошувачите и да им се овозможи информиран избор за горивата и емисиите на CO₂ од новите патнички автомобили кои се нудат на продажба или закуп во Унијата. При носењето на директивата се имало предвид дека информациите играат клучна улога во функционирањето на пазарните сили, а обезбедувањето на точни, релевантни и споредливи информации за специфичната потрошувачка на гориво и емисијата на CO₂ на патничките автомобили можат да влијаат врз изборот на потрошувачот во корист на оние автомобили кои користат помалку гориво и со тоа да емитуваат помалку CO₂. Со тоа се поттикнуваат и производителите да

преземат чекори за да произведуваат автомобили кои имаат помала потрошувачка на гориво, а со тоа и помала емисија на CO₂.

Статус на преземање на законодавството

Година за која се обезбедени податоците	Податок за степенот на усогласеност	Краен рок за целосна усогласеност
2014	115/115 (100%)	Преземено

Оваа директива е целосно преземена во националното законодавство, а истото е сторено преку Законот за возила и Правилникот за информации за потрошувачите.

Статус на имплементација

ВРЕМЕНСКА ТАБЛИЦА ЗА ИМПЛЕМЕНТАЦИЈА	
Точен или утврден датум за имплементација:	ден/месец/година
ПОГЛАВЈЕ I	
1. Назначување на надлежен орган / ите (чл. 8)	Имплементирано
2. Назначување тело за дистрибуција на водичи за потрошувачка на горивото и емисија на CO ₂ (чл. 4)	31.12.2018
3. Воспоставување на барањата за ознаки на потрошувачката на гориво и емисија на CO ₂ (чл. 3)	Имплементирано
4. Изработка на водич за економија на гориво и емисијата на CO ₂ (чл. 4)	31.12.2018
5. Воспоставување на барања за постери/екрани за потрошувачката на гориво и специфични емисии на CO ₂ (чл. 5)	Имплементирано
6. Обезбедување дека сета публикувана промотивна литература е во согласност со барањата од Анекс IV (чл. 6)	Имплементирано
7. Забрана на прикажување на етикети, плакати и сл, кои може да предизвикаат конфузија (чл. 7)	Имплементирано
8. Воспоставување на ефикасен механизам за инспекција и спроведување, вклучувајќи ги и казните кои се применуваат за прекршување на националните одредби (чл. 11)	31.12.2018
- Целосна имплементација -	31.12.2018

Иако поголемиот дел од барањата на директивата се имплементирани, сепак директивата се наоѓа во рана фаза на имплементација. Досегашната имплементација ги има опфатено само поедноставните обврски, а преостануваат оние кои бараат сериозен ангажман и трошоци за имплементација од страна на државата. Крајниот рок за постигнување на целосна имплементација е крајот на 2018 година.

2.2.2. Состојбата на терен наспроти следење на напредокот

Во овој дел од студијата би сакале да понудиме мала опсервација за неколку проблеми кои се забележуваат, а произлегуваат од (не)примената на законодавството во секторот животна средина. Имено, целокупна рамка за заштита на животната средина постои и таа е во голема мерка усогласена со законодавството на Европската унија. Воедно, одредени активности се преземаат речиси постојано, а сепак неколку години по ред граѓаните го чувствуваат проблемот со загадувањето, управувањето со отпадот и бучавата.

Во услови кога загадувањето на воздухот е исклучително голем проблем и кога нивото на PM_{10} честички во воздухот понекогаш ја надминува препорачаната максимална граница по 10, дури и по повеќе пати, преземањето на мерки кои ќе бидат во насока на спречување и намалување на загадувањето мора да биде поагресивно. Мерките нема да можат да се засноваат само на информации за загадувањето и за емисиите кои возилата ги прават, туку истите ќе треба да одат понатаму со проактивен пристап одговорајќи на неколку причинители:

- Стари автомобили – Според позитивната законска рамка, дозволен е увоз на стари автомобили со низок стандард (ЕУРО 3 и/или ЕУРО 4) но, таквите автомобили не остануваат уште долго во истиот стандард. Иако, неколку години наназад бројот на увезени стари автомобили опаѓа, тоа не ја менува сликата за возниот парк и секако за нивото на загадувањето. Оттаму, целокупна забрана за увоз на стари автомобили и развивање на програма за поддршка (финансиска и др.) за замена на истите за сите граѓани би можело да биде едно од решенијата.
- Примена на законските прописи – Речиси и нема примери во кои полицијата спроведува контрола на емисиите кај возилата кои учествуваат во сообраќајот, а уште помалку има примери

кога поради очигледно загадување и зголемена емисија во воздухот возилата кои учествуваат во сообраќајот се исклучени. Воедно, центрите за технички преглед во моментот на изработка на оваа студија не ги мерат издувните гасови при регистрацијата на возилата. Оттаму, доследното почитување на законските прописи може да се покаже како суштинско за намалување на загадувањето.

- Подобра координација – Институциите често пати застануваат во својата надлежност и единствено се грижат за аспектот и секторот кој само нив ги интересира. Министерството за внатрешни работи, Министерството за транспорт и врски и Министерството за животна средина и просторно планирање треба да пристапат кон активна меѓусебна координација и размена на информации: за добиените резултати од мерењата на емисиите кај возилата и другите загадувачи; за увезените возила; информациите кои се добиваат при увозот, односно кои увозникот е обврзан и ги доставува до јавноста и нивната веродостојност; како и за современите еколошки стандарди и прекуграничниот ефект на загадувањето.
- Промотивна кампања – Имајќи предвид дека на македонските граѓани не им е важно колку емисии ќе емитува возилото, туку решавачки фактор за нивниот избор е цената на истото, агресивна јавна кампања ќе биде клучна во создавањето на свест кај граѓаните за ефектот на загадувањето, но и за причинителите. Постојаното потсетување, но и преземање мерки за спречување и намалување на загадувањето мора да биде процес кој паралелно ќе тече со процес на едукација на населението.

2.2.3. Извештаите за напредокот за областа

Во овој дел од студијата би сакале да направиме преглед и оценка на проценките кои Европската комисија (ЕК) ги има изнесено во Извештаите за напредокот за Македонија, во делот на исполнување на стандардите за Поглавјето 27 од *acquis communautaire* (правото на ЕУ) кое ги покрива прашањата врзани за животната средина, но и на Поглавјето 15 – Енергија. Во овие Извештаи, Европската комисија дава детална слика за состојбата во областа на животна средина проценувајќи го нивото на законодавна усогласеност, но и правилноста и доследноста при спроведувањето на законите. На овој начин се добива целосна слика за проблемите во областа на животната средина. Исто така, Извештаите за напредокот на ЕК

даваат насоки во кои треба да делуваат институциите во Македонија во врска со определена јавна политика.

Насоките од инструментите на политиката на проширување (Пристапното партнерство и Извештаите за напредокот од ЕК) ќе ги земеме како основа за предвидување на можните сценарија во кои би можела и би требала да се развива јавната политика за најгорливите проблеми во животна средина во Македонија.

2.2.3.1. Пристапно партнерство

Пристапно партнерство е инструмент на политиката за стабилизација и придружување на ЕУ со кој Советот на ЕУ, на предлог на Европската комисија утврдува листа на задачи/реформи кои државата кандидатка треба да ги исполни за да биде успешно оценета и да добие ново Пристапно партнерство³⁰. Пристапното партнерство е осмислено да ѝ помогне на државата кандидатка во реформите и најдоброто определување на приоритетите за определен временски период. Исто така, Пристапното партнерство служи за насочување на претпристапната помош доделена од ЕУ за државата кандидатка.

Успешните држави кандидатки добиваат Пристапно партнерство, речиси, секоја година. Како показател за Македонија можеме да кажеме дека последното официјално Пристапно партнерство за Македонија е усвоено во 2008 година³¹ со една ревизија во 2010 година. Во овој дел ќе го сумираме она што Пристапното партнерство го утврдува како потреби, проблеми и среднорочни приоритети за Поглавјето 27 – Животна средина и за Поглавјето 15 – Енергетика.

2.2.3.2. Животна средина

Пристапно партнерство (проблеми и потреби)

- Натомошно усогласување на законите со *acquis*, особено кај квалитетот на воздухот, управувањето со отпад и квалитетот на водата, и значително подобрување на примената на законите и следењето на животната средина;
- Зајакнување на Инспекторатот за животна средина и другите тела за да се обезбедат веродостојни резултати и ефикасна примена на казни/санкции што ќе имаат ефект на одвраќање;

³⁰ <http://eur-lex.europa.eu/legal-content/EN/TXT/?uri=URISERV:r18013>

³¹ Ibid

- Зајакнување на административниот капацитет на национално и локално ниво и подобрена координација меѓу органите задолжени за прашања од животната средина;
- Подготовка на стратески планови, финансиски стратегии, како и национална стратегија за управување со отпад и план за управување со отпад;
- Подготовка на стратегија за инвестирање во животната средина врз основа на проценетите трошоци за усогласување;
- Интегрирање на барањата за заштита на животната средина во другите секторски политики преку развивање на проценки за влијание врз животната средина;
- Зголемување на инвестиции во инфраструктурата на животната средина, со акцент на собирање/третман на отпадни води, снабдување со вода за пиење, справување со загадувањето на воздухот и управување со отпад.

Среднорочни приоритети

- Натомошно интегрирање на барањата за заштита на животната средина во другите секторски политики преку оцени за влијание врз животната средина;
- Зголемување на инвестициите во инфраструктурата, со акцент на собирање/третман на отпадни води, водоснабдување, загадување на воздухот и управување со отпадот.

Што велат Извештаите за напредокот 2012-2015 за Поглавје 27³²

Македонија веќе си го плаќа данокот од заостанувањето со имплементацијата на законодавството во ова поглавје. Загадувањето на воздухот во 2015 година веќе на почетокот на грејната сезона беше далеку повисоко одошто било кога до тогаш. Иако фокусот во 2015 година беше ставен на други поглавја, особено на оние поврзани со политичкиот критериум, Комисијата навистина не бирала зборови за да ги опише состојбите во секторот. Реформите во овој сектор и натаму заостануваат, или се одложени на подолг рок. Несоодветно се применуваат основните принципи на заштитата на животната

³² <http://mk-at-eu.mcet.org.mk/analiza/4/poglavje/44>

средина, односно нема интеграција на политиката за животна средина во другите секторски политики што покажува дека грижата за квалитетот на животот на граѓаните е сосема споредно прашање. Да потсетиме, одложувањето на примената на еколошкото законодавство, односно најпрвин одложувањето на неговото усогласување секојдневно ја зголемува цената која државата ќе треба да ја плати за неговата имплементација подоцна.³³

Во текот на 2016 година Европската комисија очекува од Република Македонија да се фокусира кон:

- заокружување на системот за стратемиско планирање, како и да отпочне со имплементацијата на придонесот кој РМ ќе го даде во однос на очекуваниот Париски договор за климатски промени од 2015; и
- имплементирање на националното законодавство и на зголемување на инвестициите, особено во областите отпад и води.

Во Анекс 1 од оваа студија може да се најде детален табеларен приказ на забелешките на Европската комисија во Извештаите за напредокот за периодот 2012-2015 година за Поглавјето 27 – Животна средина, со посебно обележување за оние забелешки кои се повторуваат низ годините.

2.2.3.3. Енергија

Пристапно партнерство (проблеми и потреби)

- Натомошно соусогласување на законодавството за внатрешните пазари за електрична енергија и гас, енергетската ефикасност и обновливите извори на енергија со *acquis* со цел постепено отворање на пазарот за енергија за конкуренција;
- Натомошно зајакнување на независноста на Регулаторната комисија за енергетика;
- Исполнување на обврските од Договорот за енергетска заедница за целосно спроведување на *acquis* за внатрешниот пазар на гас и електрична енергија и за прекуграничната размена на електрична енергија;

³³ <http://mk-at-eu.mcet.org.mk/analiza/4/poglavje/44>

- Зајакнување на административниот капацитет во сите енергетски сектори, вклучувајќи ја и Агенцијата за енергетика во областа на енергетска ефикасност и обновливите извори на енергија;
- Изградба и соодветен објект за складирање на радиоактивни материјали, Обезбедување правилно и независно функционирање на Дирекцијата за радијациона сигурност.

Среднорочни приоритети

- Натамошни напори за обезбедување на соодветно снабдување со енергија и развој и спроведување на енергетска политика во согласност со обврските од Договорот за енергетска заедница.

Што велат Извештаите за напредокот 2011-2014 за Поглавје 15³⁴

Одреден напредок е направен во енергетскиот сектор. Европската комисија (ЕК) ги проблематизира одредбите на договорот за краток на Јужниот поток кој требаше да се гради во Македонија. Остануваат и незадоволителните трендови во однос на користењето на обновливите извори на енергија. Мерките поврзани со обновливите извори на енергија и енергетската ефикасност не се целосно спроведени и целите за 2013 не беа исполнети. Регулаторот треба да има поголема моќ да ги спроведе своите одлуки, а лиценцираните бизниси треба подобро да ги исполнуваат обврските наметнати врз нив. Треба да се зајакнат напорите за целосно транспонирање и спроведување на третиот енергетски пакет.

Во текот на 2016 година Европската комисија очекува од Република Македонија да се фокусира кон:

- отворање на пазарот на електрична енергија;
- учество во SEE CAO³⁵; и
- изготвување и донесување на национален акциски план за енергетска ефикасност и обновливи извори на енергија.

Во Анекс 2 од оваа студија може да се најде детален табеларен приказ на забелешките на Европската комисија во Извештаите за

³⁴ <http://mk-at-eu.mcet.org.mk/analiza/4/poglavje/31>

³⁵ <http://www.seecao.com/>

напредокот за периодот 2011-2014 година за Поглавјето 15 – Енергија, со посебно обележување за оние забелешки кои се повторуваат низ годините.

2.2.4. ЕУ Фондови за поддршка на напорите

2.2.4.1. Претпристапна помош за реформи и усогласување

Инструментот за претпристапна помош за периодот 2014-2020 (ИПА II) е наменет за поддршка на Република Македонија и другите држави од процесот на пристапување во усвојувањето и спроведувањето на потребните реформи за усогласување со вредностите на Унијата. Преку поддршка од ИПА II се дава придонес, меѓу другото, кон **заштитата и подобрувањето на квалитетот на животната средина**³⁶.

Унијата, следејќи ги приоритетните области идентификувани во Националниот стратегиски документ и во Стратегијата за проширувањето на ЕУ, а следејќи ги и релевантните политики на ЕУ ќе ја утврдува и планира помошта која ќе се обезбедува во областа. Помошта ќе биде обезбедена на начин кој ќе обезбеди придонес кон намалување на емисиите на гасови со ефект на стаклена градина, за зголемување на отпорноста кон климатските промени и промовирање на климатска акција за управување и информирање. Конечно, преку ИПА II ќе се обезбеди поддршка за промена кон ресурсно ефикасна, безбедна и одржлива економија со низок степен на јаглеродно загадување.

Во периодот 2014-2020, обезбедената поддршка преку ИПА II на ниво на сите држави учеснички ќе изнесува приближно 12 милијарди евра, додека за Република Македонија во секторот Животна средина се утврдени речиси 113 милиони евра³⁷ кои во целост соодветствуваат на потребите за справување со климатските промени. Притоа поддршката во секторот ќе го помогне спроведувањето на Стратегијата Европа 2020 и ќе обезбеди одржлив раст и ниско-јаглеродна економија со ефикасно користење на ресурсите.

Генералниот утврден индикатор за секторот вели дека Република Македонија ќе постигне напредок во однос на исполнувањето на

³⁶ <http://goo.gl/MLIzKL>

³⁷ Ibid 32

критериумите за пристапување во членство мерено врз основа на Извештајот за напредокот од 2010 година. Во секторските индикатори, пак, се предвидуваат повеќе остварувања, меѓу кои следните се однесуваат на областите енергетика и климатски промени.

Индикатор	Извор	Основа
Намалување на емисиите на гасови со ефект на стаклена градина во тони CO ₂	Министерство за животна средина и просторно планирање	
Зголемување на процентот на застапеност на електрична енергија од обновливи извори во бруто количеството	Државен Завод за Статистика	21,8 % (2009)
Усогласување на законодавството со правото на ЕУ и подобрување на процентот на имплементација	Европска Комисија	64 % (2012)

2.2.4.2. Интелигентна енергија за енергетска ефикасност

Во претходната финансиска перспектива 2007-2013, а имајќи ги предвид обврските кои ЕУ ги имаше преземено на меѓународно ниво, државите-членки и други држави кориснички, имаа можност да користат средства во поддршка на нивните индивидуални напори за подобрување на енергетската ефикасност или зголемување на искористувањето на енергија од обновливи извори. Сето тоа беше во насока на постигнување на целите на Стратегијата Европа 2020, а се обезбедуваше преку програмата Интелигентна енергија за Европа (ИЕЕ).

Оваа програма беше отворена во 2003 година и претставуваше дополнителна поддршка во остварувањето на целите 20-20-20. Преку програмата се обезбедуваше поддршка за подобрување на енергетската одржливост и ефикасност во области како што се обезбедување и користење енергија од обновливи извори, изградба на енергетски ефикасни објекти, енергетски ефикасна индустрија, производи и транспорт.

Програмата беше оперативна до крајот на 2013 година, иако некои од проектите од последната година на програмата ќе се имплементираат и до крајот на 2017 година. Најголемиот дел од

програмскиот буџет беше спроведен преку годишни повици, а пристап имаа јавни институции и установи, приватни деловни субјекти и невладини организации. Вкупниот буџет на програмата изнесуваше 730 милиони евра.

Република Македонија поради неусогласеност на законодавството за енергетика долго време немаше можност да пристапи кон средствата од оваа програма³⁸, а во рамките на Програмата за конкурентност и иновации користеше само една потпрограма која не беше поврзана со политиката за енергетика. Првите средства обезбедени преку програмата Интелигентна енергија за Европа и првото учество на Македонија во програмата се случи во средината на 2012 година, а досега во листата на проекти има само 9³⁹ во кои има партнер од државава. Сето ова наведува на помислата дека Македонија добила можност да учествува во програмата дури откако била извесна судбината на програмата и изгледите за учеството на државава во новата програма.

Хоризонт 2020⁴⁰ е новата и воедно најголемата програма на ЕУ за истражување и иновации која за периодот од 7 години ќе има вкупен буџет од приближно 80 милијарди евра. Во областа енергетика, програмската гранка за предизвикот за енергетика е дизајнирана за поддршка на безбедна транзиција кон чист и енергетски ефикасен систем за Европа. Работната програма за „Безбедна, чиста и ефикасна енергија“ е организирана во три компоненти: енергетска ефикасност; ниско-јаглеродни технологии; и паметни градови и заедници. Првиот повик веќе беше објавен, а буџетот за првите две години од програмата изнесува 200 милиони евра.

2.3. ДОГОВОР ЗА ЕНЕРГЕТСКА ЗАЕДНИЦА

Како што е наведено погоре, Европската Унија како заедница кај која еден од темелите е обезбедувањето на енергенси, постојано го промовира поврзувањето на државите во т.н. енергетска заедница. Имено, Република Македонија како држава-аспирант за влез во Европската Унија во 2005 година го има потпишано и ратификувано Договорот за основање на енергетска заедница. Овој договор всушност е договор помеѓу Европската Унија и државите од Балканот, со исклучок на Република Словенија. Целта која се сака да се постигне

³⁸ <http://goo.gl/x67vJ5>

³⁹ <http://goo.gl/8b5FYI>

⁴⁰ <http://ec.europa.eu/easme/en/energy>

со овој Договор е во насока на: а) создавање стабилна регулаторна и пазарна рамка способна да привлече инвестиции во гасоводните мрежи, производството на електрична енергија и мрежите за пренос и дистрибуција, така што сите Страни ќе имаат пристап до стабилно и непрекинато снабдување со енергија што е неопходно за економскиот развој и општествената стабилност; б) создавање на единствен регулаторен простор за трговија со Мрежна енергија, која треба нужно да се совпаѓа со географското поле на засегнатите пазари на производи; в) подобрување на сигурноста на снабдувањето на единствениот регулаторен простор со тоа што ќе обезбеди стабилна инвестициска клима каде што може да се создадат врски со резервите на гас од каспискиот регион, северноафриканскиот регион и регионот на Средниот Исток, и може да се експлоатираат домашните извори на енергија, како природен гас, јаглен и хидроенергија, г) подобрување на состојбата на животната средина во врска со Мрежната енергија и енергетската ефикасност, поттикнување на употребата на обновлива енергија и поставување на условите за трговија со енергија на единствениот регулаторен простор, д) развивање на пазарна конкуренција за Мрежна енергија во пошироки географски размери и користење на економијата од обем⁴¹.

Согласно членот 3 од Договорот за енергетска заедница, Република Македонија како Договорна страна е должна да ги „имплементира *acquis communautaire* за енергија, животна средина, конкуренција и обновливи извори . . . во согласност на институционалната рамка на Енергетската заедница и специфичната ситуација на секоја од Договорните страни . . . “ Од друга страна, Енергетската заедница ќе го следи *acquis communautaire*, прилагодено на институционалната рамка на Договорот и на специфичната ситуација на секоја од Договорните страни⁴². Оттука, јасна е определбата на Европската Унија од која всушност произлегува и обврската на Република Македонија која првично беше утврдена во ССА, а тоа е целосна апроксимација и хармонизација на македонското законодавството со законодавството на Европската Унија, што значи дека сите погоре наведени обврски во однос на енергетскиот сектор и заштитата на животната средина особено во делот на климатските промени стануваат задолжителен елемент во било кој законодавен акт кој е поврзан со секторите енергетика и животна средина/климатски промени.

⁴¹ Закон за ратификација на Договор за основање на енергетска заедница (СВРМ бр.59/06 од 12.05.2006 година)

⁴² Ibid

3. МАКЕДОНСКА СТРАТЕГИСКА РАМКА

3.1. СТРАТЕГИЈА ЗА ЕНЕРГЕТИКА

Владата на Република Македонија во 2010 година ја усвои Стратегијата за развој на енергетиката во периодот 2010 – 2030 година. Основна цел на оваа Стратегија е дефинирање на најпогодниот долгорочен развој на енергетскиот сектор во Републиката со цел да се обезбеди сигурно и квалитетно снабдување на потрошувачите со енергија преку следниве приоритети: 1. одржување, ревитализација и модернизација на постојната и изградба на нова, современа инфраструктура за потребите на производство и користење на енергијата; 2. подобрување на енергетската ефикасност во производството, преносот и користењето на енергијата; 3. користење на домашните ресурси (резервите на лигнит, хидроенергетскиот потенцијал, ветерната и сончевата енергија) за производство на електрична енергија; 4. зголемување на користењето на природниот гас; 5. зголемување на користењето на обновливите извори на енергија; 6. воспоставување на економска цена на енергијата; 7. интегрирање на енергетскиот сектор на Република Македонија во регионалниот и европскиот пазар на електрична енергија и природен гас со изградба на нови конекции и со усогласување на законодавството со постојната правна регулатива на Европската унија (*acquis unioinaire*) за енергија, животна средина, конкуренција и за обновливи извори на енергија⁴³. Овој опсежен документ, покрај тоа што му дава приоритет на развојот на енергетскиот сектор, исклучително директно искажува дека е фокусиран на заштита на животната средина. Сепак, ваквата определба е чисто декларативна, зошто стратегијата е поставена врз пазарните принципи и пазарната дистрибуција. Имено, иако во делот на генералните принципи се наведува дека Заштитата на животната средина е еден од генералните принципи и со истиот „се подразбира дејствување првенствено преку енергетската ефикасност, обновливите извори на енергија, избор на енергенти и современи технологии поволни од аспект на животната средина, квалитетно законодавство и мониторинг, образование и јавна свест, како и промовирање на позитивни примери.⁴⁴“, сепак многу малку внимание се посветува на негативните последици кои произлегуваат од производството, транспортот и користењето на енергијата.

⁴³ <http://goo.gl/fvpeFM>

⁴⁴ Ibid

Согласно оваа Стратегија, во делот на заштита на животната средина, очигледно е дека енергетскиот сектор во Македонија има најголем придонес кон загадувањето на околината затоа што близу 90% од примарната енергија се добива од фосилните горива, главно лигнит и мазут, па оттука овој сектор учествува со преку 70% во вкупните емисии на гасови со ефект на стаклена градина, а слично учество има и во локалното загадување. Стратегијата превидува зголемување на енергијата од обновливи извори, но не на еден драстичен и креативен начин кој бил се пресликал директно и би го афектирал делот на намалување на гасови со ефект на стаклена градина согласно утврдените цели и од страна на Обединетите нации, но и од страна на Европската Унија. Оваа состојба делумно се должи и на фактот дека, како што е наведено погоре, Република Македонија нема квантифицирани обврски за редуција на емисиите на гасови со ефект на стаклена градина, но во иднина ќе мора да биде вклучена во заедничките европски напори и цели во врска со климатските промени. Специфичните обврски кои може да се очекуваат би биле во форма на ограничување на порастот на емисиите на гасови со ефект на стаклена градина⁴⁵.

Согласно податоците со кои располага Државниот завод за статистика за 2013 година, Македонија е силно увозно зависна од енергија имајќи ги предвид вкупното производство и вкупната потрошувачка. Со цел да ја илустрираме ваквата зависност во продолжение го прикажуваме табеларно вкупниот увоз и извоз на енергија според енергенс. Воедно во табелата се содржани и вкупно потребните количества енергија по енергенс. За дополнителна илустрација, како и за оние кои се повеќе заинтересирани за материјата, во анексот 3 кон оваа студија „Енергетско производство и потрошувачка“ се содржани дополнителни индикатори и биланси на енергија преку анализата на кои може да се извлекуваат дополнителни заклучоци за енергетската зависност на Македонија.

ЕНЕРГЕТСКИ БИЛАНС ВО ПРИРОДНИ ЕДИНИЦИ МЕРКИ			
	Увоз	Извоз	Вкупно потребна енергија
	2013	2013	2013
Камен јаглен [000 тони]	5.468	-	5.492
Кокс [000 тони]	2.932	-	2.95

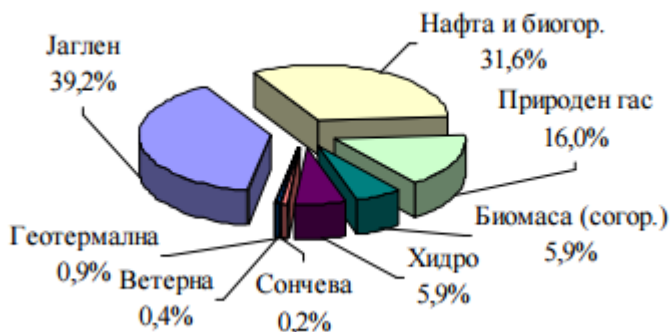
⁴⁵ Ibid

Лигнит [000 тони]	299.048	1.804	6 985.237
Сурова нафта [000 тони]	51.512	-	59.676
Вкупно нафтени продукти [000 тони]	1 008.733	203.037	857.324
Рафинериски гас [000 тони]	-	-	-
ТНГ [000 тони]	56.701	3.463	54.424
Моторен бензин [000 тони]	101.258	17.623	99.924
Керозини, млазни горива [000 тони]	13.101	8.956	5.507
Дизел и гориво за ложење [000 тони]	515.593	99.851	424.846
Мазут [000 тони]	125.707	9.951	129.898
Други нафтени продукти [000 тони]	196.373	63.192	142.725
Природен гас ['000 m ³]	159 502.542	-	159 409.033
Биомаса ['000 m ³]	19.29	9.754	561.647
Хидро електрична енергија [GWh]	-	-	1 583.966
Соларна електрична енергија [GWh]	-	-	9.051
Топлинска енергија [TJ]	-	-	-
Вкупно електрична енергија [GWh]	2 490.618	62.36	2 428.257
Методолошки објаснувања Користени симболи Извор: Државен завод за статистика ⁴⁶			

Оттука, во Стратегијата се предвидува дека до 2020 година ќе се изградат нови производствени капацитети со што е планирано зголемување на домашното производство на електрична енергија како од термоелектрани на јаглен и мазут, така и од обновливи извори на енергија. Проекциите се дека производството на енергија од термоелектрани на јаглен ќе порасне од 42% на 51%, зависно од сценариото, од природен гас и од обновливи извори на енергија од 24% на 28% и од термоелектраната на мазут од 2% на 3%. Сепак она што е значајно овде е дека проекцијата за производство на енергија во

⁴⁶ <http://makstat.stat.gov.mk/pxweb2007bazi/Dialog/SaveShow.asp>

2020 година покажува дека примарниот енергенс и натаму ќе биде јагленот.

Слика 1 – Производство на примарна енергија во 2020 година⁴⁷

Дури и ако се реализираат проекциите и се занемари фактот дека основата на енергетското производство во 2020 година ќе биде јаглен, реализирањето, дури и на реалното сценарио од стратегијата, е малку веројатно. Малата веројатност за реализација на сценаријата и постигнувањето на проекциите се должи на фактот дека изградбата на дел од големите хидроенергетски капацитети сеуште не е започната (ХЕЦ Чебрин; ХЕЦ Галиште), а кај другите капацитети потребните инвестиции се толку високи, што по пресметка се доаѓа до износ од околу 4 – 5 милијарди евра⁴⁸.

Иако Стратегијата е документ во кој на еден реален начин се отсликани постојните енергетски капацитети и се изготвени изводливи сценарија, според презентираниите перспективи Република Македонија останува енергетски зависна држава, во која јагленот ќе биде основен енергенс за производство на енергија. Ако се има предвид фактот дека задржувањето на зависноста од јаглен во енергетското производство ќе значи зголемување на емисиите на CO₂ во воздухот⁴⁹, а со тоа и зголемување на трошоците на производство⁵⁰,

47

http://arhiva.vlada.mk/registar/files/ME_Strategija_za_energetika_2030_22.12.2009.pdf

48 <http://goo.gl/Ci5ccN>

48 Ibid

49 Climate Change Time: For the Energy Community to take Action; A Report for CEE Bankwatch Network, страна 28 – Планиран е нов капацитет на фосилни горива: Македонија размислува за изградба

особено поради цената која Македонија ќе мора да ја плаќа за емисиите на CO₂, тогаш малата веројатност за реализацијата на стратегијата дополнително се намалува.

3.2. СТРАТЕГИЈА ЗА ОДРЖЛИВ РАЗВОЈ

Владата на Република Македонија согласно задолженијата утврдени во Законот за животната средина, во 2010 година ја донесе Националната стратегија за одржлив развој 2009-2030. Оваа Стратегија има за цел обезбедување на подобра иднина преку промени – користење на нашето богато општествено, културно и природно наследство на урамнотежен начин. Имено, во Стратегијата се презентира она што ќе го направи Република Македонија за да обезбеди урамнотежен развој на општеството. Стратегијата претставува одговор на предизвиците презентирани на конференцијата во Рио во 1992⁵¹ година и придонес кон исполнувањата на меѓународните обврски за поттикнување на одржливиот развој⁵².

Во самата Стратегија всушност се изведени консолидираните заклучоци, меѓу другото во секторот Животна средина и секторот Енергија, односно кои чекори треба да се преземат за да се обезбеди одржлив развој за периодот 2009-2030 година. Во сегментот Животна средина се предвидува секторот Животната средина да биде идентификуван како меѓусекторски приоритет од страна на Владата на РМ, да се зајакне капацитетот на Министерството за животна средина и просторно планирање, да се подготви сет на индикатори за следење на одржливиот развој и воспоставување на сеопфатен просторно базиран мониторинг и информативен систем за животната

на нова термоцентра на јаглен со капацитет од 0.3 GW. Ова ќе значи зголемување за 1,854 GWh на домашното производство на електрична енергија, но и емисија на повеќе од 1.7 милиони тони CO₂.

⁵⁰ Climate Change Time: For the Energy Community to take Action; A Report for CEE Bankwatch Network, страна 28 – Ценовен сигнал за емисиите на гасови со ефект на стаклена градина: Вкупната емисија на CO₂ во 2012 била 4,850,940 тони, или при цена од €5 за тон, излегува дека вкупната вредност е €24,254,700. Ако цената на емитуваниот CO₂ изнесува €30, вкупната вредност ќе биде €145,528,200.

⁵¹

<http://www.unep.org/Documents.Multilingual/Default.asp?DocumentID=78&ArticleID=1163>

⁵² <http://www.macedrr.gov.mk/files/dokumenti/NSSD.pdf>

средина, да се обезбеди поддршка, поттикнување и имплементација на алтернативни системи за заштита и подобрување на нарушената животна средина, значително да се зголеми спроведувањето на донесените закони, да се поддржат централните и локалните власти во спроведувањето на законите и да се зголеми ефикасноста на администрацијата, да се зголеми јавната свест за животната средина во однос на одржливиот развој и да се посочат економските и социјалните придобивки кои ги носи одговорното однесување кон животната средина во секојдневниот живот, како и да се интензивира фокусот на алтернативни извори на енергија, кои не се штетни за животната средина, развојот на екотуризмот и производството на здрава храна⁵³.

Во сегментот на енергетиката, Стратегијата предвидува преземање на следните чекори: усвојување на долгорочна Национална развојна стратегија за енергетскиот сектор, која треба да ги земе предвид и влијанијата врз климатските промени, изготвување на студија за искористување на потенцијалот од обновливи извори на енергија, воведување на концептот за пазарна цена на енергијата, зголемување на употребата на гас и обновливи извори на енергија за производство на топлинска и електрична енергија, поттикнување на структурните промени во индустријата, во полза на оние индустрии кои не користат големи количества на електрична енергија и кои имаат вкупно помало негативно влијание врз животната средина, енергетската ефикасност како од страната на произведувачот, така и од страната на купувачот, би требало да се подобри преку наменски програми, образование, обука и подигнување на свеста, користење на механизмот за чист развој според протоколот од Кјото како дополнителна алатка за спроведување на проекти за намалени емисии на стакленички гасови и поттик на руралниот развој⁵⁴.

3.3. СТРАТЕГИЈА ЗА ОБНОВЛИВИ ИЗВОРИ НА ЕНЕРГИЈА

Владата на Република Македонија согласно задолженијата утврдени во Законот за животната средина, во 2010 година ја донесе Стратегијата за искористувањето на обновливите извори на енергија во Република Македонија до 2020 година. Целта на донесување на оваа Стратегија е добивање на информации за потенцијалот и можната експлоатација на ОИЕ во Република Македонија преку определување на 1. Целниот процент за вкупната енергија (ЦЕЛ ОИЕ);

⁵³ Ibid

⁵⁴ Ibid

2. Целниот процент за електричната енергија (ЦЕЛ ОИЕ-ЕЕ) што претставува удел на електричната енергија (ЕЕ) произведена од ОИЕ во вкупната потрошувачка на ЕЕ; 3. Начинот и динамиката за постигнување на ЦЕЛ ОИЕ и ЦЕЛ ОИЕ-ЕЕ⁵⁵.

Стратегијата на јасен начин го елаборира прашањето поврзано со намалување на емисиите на гасови со ефект на стаклена градина на национално ниво во Република Македонија за кое смета дека може да биде директен резултат од зголемувањето на користењето на енергијата од обновливите извори. Имено, во Стратегија се равиваат 4 (четири) можни сценарија за зголемување на енергијата од обновливи извори во севкупното прозивводство на енергија во Република Македонија. Согласно овие сценарија, се одредува проекција на намалување на емисиите на гасови со ефект на стаклена градина во 2020 година. Согласно овие сценарија, се врши обид за намалување на емисиите на гасови со ефект на стаклена градина за скоро 8% и во т.н. црно сценарио односно сценарио согласно кое главен енергенс останува јагленот. Стратегијата предвидува донесување на Национален Акционен план за искористување на енергијата од обновливи извори, согласно кој ќе се направи обид за постигнување на целта која ја има поставено Европската Унија за постигнување на учество од 20% на енергијата од обновливи извори во севкупното производство на енергија⁵⁶.

И покрај силните заложби кои се наведени во самата Стратегија, сепак користењето на обновливите извори зависат од политичката волја на државата, што може да се види и со блокираните процеси за изградба на најголемите енергетски капацитети, ХЕЦ Чебрин и ХЕЦ Галиште. Дополнително, предложеното сценарио е или неостварливо, или пак ќе значи сериозно нарушување на животната средина бидејќи најголемиот дел од енергетските објекти се предвидени да се изградат во заштитени подрачја. Сепак оваа Стратегија врши поттик за сè поголемо искористување на минимално искористените обновливи извори на енергија, особено во делот на хидро енергијата и биомасата.

Но и покрај сите напори да се испланираат, и обиди да се регулираат прашањата за задоволување на енергетските потреби од една страна, и да се зачува природата и животната средина од друга страна, Република Македонија сепак во најголем дел прави само декларативни обиди што е констатирано од страна на Европската

⁵⁵ <http://www.economy.gov.mk/dokumenti/strategii/3102.html>

⁵⁶ Ibid

Унија во годишните извештаи за напредокот на Република Македонија. Имено, во Извештајот од 2014 година за напредокот на Република Македонија јасно се укажува на тоа дека Република Македонија полека потфрла во исполнувањето на обврските кои произлегуваат од регионалните и меѓународните документи кои ги има потпишано и ратификувано. Во делот Енергија се наведува дека „националниот акциски план за обновливи извори на енергија не се донесе од страна на Владата и крајниот рок за поднесување до Енергетската заедница не се запази.“ како и дека „Обврската од 2013 година за посветеноста на целта за заштеда на енергија од 4% не беше исполнета.“ На крајот од овој дел од Извештајот е наведено дека „Мерките поврзани со обновливите извори на енергија и енергетската ефикасност не се целосно спроведени и целите од 2013 година не беа исполнети.“ Во иста линија е делот за Животна средина каде се констатира подготвеност, но не и исполнување на зададените обврски кои произлегуваат од веќепотпишаните документи, „Земјата редовно се придржува кон ставовите на ЕУ во меѓународен контекст, но сè уште нема преземено заложби за ублажување до 2020 година, како што се бара согласно со Договорот од Копенхаген.⁵⁷

3.4. НОВАТА СТРАТЕГИЈА ЗА ЕНЕРГЕТИКА

Република Македонија, следејќи ги своите обврски утврдени со стратегијата од 2010 година за нејзина ревизија по истекот на првите пет години презеде чекор кон подготовка на т.н. Стратегија за развој на енергетиката во Република Македонија за периодот до 2035 година која се изготвува од страна на Македонската академија за науки и уметности. Со овој документ се идентификуваат моменталните капацитети на енергетскиот сектор во Република Македонија, потребите од енергенси и енергија, но и се прават сценарија за понатамошен развој на енергетскиот сектор. Како неоподделен сегмент на развојот на енергетиката, во самата Стратегија се прави и проекција во делот на заштитата на животната средина и на влијанието на климатските фактори согласно веќе преземените обврски од ратификуваните меѓународни и регионални документи. Имено, самата стратегија предвидува сценарија во која насока би се развивала енергетиката во следниве 20 години притоа давајќи малку акцент на заштитата за животната средина.

Согласно верзијата на оваа стратегија актуелна во 2015 година која беше ревидирана за целите на оваа студија се предвидува дека

⁵⁷ Извештај за напредокот на Република Македонија, 2014 година

потребите за енергија до 2035 година ќе се зголемуваат за 2,3% годишно (или вкупно 67%) и дека нема да има драстична промена на структурата на енергенсите кои се употребуваат за добивање на потребната енергија. Во 2012 година е утврдена следнава структура – нафтени деривати со учество од 39%, електрична енергија со 32%, јаглен 10% и биомаса 11%, топлинска енергија и неенергетски потреби со по 3%, и на крајот се природниот гас и обновливите извори на енергија со по 1%. Стратегијата предвидува во основното сценарио промена на оваа структура најмногу во делот на искористување на природниот гас за сметка на електричната енергија. Предвидената структура за 2035 година ги предвидува следниве параметри – структура – нафтени деривати со учество од 38%, електрична енергија со 24%, природен гас со 16%, јаглен 9% и биомаса 8%, топлинска енергија и неенергетски потреби со по 2%, и на крајот се обновливите извори на енергија со 1%⁵⁸.

Финална енергија	Потреби од вкупна финална енергија 2012	Потреби од вкупна финална енергија 2035
Основно сценарио	8700 GWh	10000 GWh
Сценарио со засилени ЕЕ мерки и обновливи	8700 GWh	8900 GWh

Споредба на потребите од вкупна финална енергија во 2012 година и во 2035 година во основното сценарио и во Сценариото со зацелени мерки за енергетска ефикасност и обновливи извори на енергија

Производство на електрична енергија според основно сценарио во %	2012	2035
Термоелектрани на јаглен	52%	29%
Увоз	32%	2%
Хидроелектрани	12%	32%
Те-То на гас	4%	29%
Обновливи извори	Над 0%	8%

Споредба на предвидената процентуалната застапеност на производството на електрична енергија по тип на производствен капацитет

⁵⁸ Стратегија за развој на енергетиката во Република Македонија за периодот до 2035 година, нацрт верзија актуелна во 2015 година

Но, ова сценарио е можно само во случај да се направи целосна гасификација во Република Македонија, целосно завршување на големите енергетски проекти, како што се ХЕЦ Чебрен и ХЕЦ Галиште и Вардарска долина, што дури и од оваа перспектива е под ризик на изводливост имајќи ги предвид моменталните геополитички прилики (воениот конфликт во Украина, откажувањето на проектот Јужен поток и други влијанија, особено влијанието на планираните проекти врз природата) како и политичката волја на национално ниво (седум неуспешни обиди за доделување на тендер за изградба на ХЕЦ Чебрен и ХЕЦ Галиште).

Во делот на заштитата на животната средина, Стратегијата утврдува дека во 2012 година, во Република Македонија количество на емисии на гасови со ефект на стаклена градина во 2012 година изнесува околу 9.500 kt, во кое најголемо учество има секторот за производство на електрична и топлинска енергија (сектор за трансформација) со 65%, а по него следуваат секторот индустрија со 16% и секторот транспорт со 14% додека останатите сектори учествуваат со по 2%. Во останатите две сценарија се предвидува поголемо учество на обновливите извори на енергија и енергетска ефикасност до 2035 година. Во т.н сценарио со енергетска ефикасност и сценарио со енергетска ефикасност и обновливи извори на енергија се предвидува дека годишната просечна стапка на раст на вкупната потреба од енергија ќе биде 1,7% (или вкупно 48%). И во двете сценарија како и во основното сценарио, природниот гас ќе биде енергенс со најголема стапка на пораст од 12%, обновливите извори на енергија имаат стапка на пораст од 4,9%, но сепак процентот не го надминува постоечкиот процент од 1% од вкупните енергенси⁵⁹.

Проекцијата во основното сценарио оди во насока на минимално зголемување на емисијата на гасови со ефект на стаклена градина за разлика од 2012 година кога се измерени околу 9.500 kt CO₂. Во сценаријата со ЕЕ и ЕЕ и ОИЕ се предвидува дека вкупните емисии на CO₂ во 2035 година споредено со 2012 година во сценариото да се намалат за 6%, а во сценариото со ЕЕ и ОИЕ за 8%. Најголемото намалување е во секторот за производство на електрична и топлинска енергија кое во сценариото со ЕЕ и ОИЕ изнесува 42%. Во апсолутни бројки вкупните емисии ќе се намалат за 950 kt CO₂ во сценариото со ЕЕ и околу 1100 kt во сценариото со ЕЕ и ОИЕ.

Во самата стратегија недостасува користењето и посочувањето на нови технологии, електричен транспорт (возила на електричен погон,

⁵⁹ Ibid

станции за напојување, итн.), пасивно домување, топлински пумпи и слично, што јасно укажува дека на оваа стратегија и недостига развоен и прогресивен момент. Оттука може лесно да се заклучи дека и со предвидувањата кои се даваат во Стратегијата, Република Македонија сериозно заостанува зад стандардите кои ги поставуваат меѓународните и регионални документи во сегментот на енергетиката.

СЦЕНАРИЈА- QUO VADIS МАКЕДОНИЈО!?

Според комплетната анализа на досегашните државни политики во животна средина и енергетика, приказот на големата слика во овие области во ЕУ и фактичката ситуација со сите предизвици, може да се заклучи дека е тешко да се даде единствен одговор каква перспектива ја очекува Македонија како држава кандидатка за членство во ЕУ која треба да ги прифати обврските, но и да се вклучи во креирањето на енергетската и политиката за животна средина. Токму затоа што е комплексно да се понуди едно и единствено решение за патот по кој Македонија треба да се движи, во завршниот дел од студијата презентираме три опции како можни сценарија.

Табела 1 – Последните проширувања 2004/2007

Држава	ЕС/ССА потпишана	ЕС/ССА стапува во сила	Апликација за членство	Почеток на преговори	Членка на ЕУ	Преговори ⁴ (месеци)
Унгарија	12/91	02/94	03/94	03/98	05/04	75
Полска	12/91	02/94	04/94	03/98	05/04	75
Словенија	06/96	02/98	06/96	03/98	05/04	75
Естонија	06/95	02/98	11/95	03/98	05/04	75
Чешка	10/93	02/95	02/96	03/98	05/04	75
Кипар	12/72	06/73	07/90	03/98	05/04	75
Латвија	06/95	02/98	10/95	02/00	05/04	51
Литванија	06/95	02/98	12/95	02/00	05/04	51
Словачка	10/93	02/95	06/95	02/00	05/04	51
Малта	12/70	04/71	07/90	02/00	05/04	51
Бугарија	03/93	02/95	12/95	02/00	01/07	84
Романија	02/93	02/95	06/95	02/00	01/07	84
Турција	09/63	12/94	04/87	03/01	?	?
Хрватска	10/01	02/05	02/03	10/05	07/13	92
Исланд			07/09	07/10	?	?
Црна Гора	10/07	05/10	12/08	06/12	?	?
Србија	04/08	?	12/09	?	?	?
Македонија	04/01	04/04	03/04	?	?	?

Од табелата може да се види колку време секоја од државите потрошила за процесот низ којшто треба Македонија допрва да поминува.⁶⁰

Сценаријата кои ги нудиме се разликуваат пред сè во однос на степенот на политичка волја на државните институции и Владата за ангажирање на полето на животна средина и енергетика согласно европските стандарди и регионалните европски трендови. Во таа смисла трите сценарија нудат повеќе опции по кој пат би тргнала Владата. **Првата** опција е реалистична, но не влева надеж дека Македонија набргу ќе ги достигне потребните европски стандарди. **Второто** сценарио е најповолното, но најтешко остварливо затоа што подразбира сериозен напор за намалување на производството базирано врз употреба на јаглен. **Третото** сценарио е најпесимистичко и ќе се случи доколку власта продолжи со спроведување на проектите кои се моментално зацртани во државните планови.

Еден од заклучоците од секое од сценаријата е дека доколку Македонија има прилика за брз влез во ЕУ (7-10 години) тогаш импликациите по законодавството, но пред сè по имплементацијата на стандардите во животната средина се големи и бараат сериозна институционална активност. Доколку пак Македонија се соочи со одолговлекување на процесот на пристапување кон ЕУ има маневарски простор за натамошно одолговлекување, но тоа само може да нè доведе како држава во енергетска и еколошка маргинализација. Во тој случај подоцнежното прифаќање на стандардите ќе ни биде уште потежок товар кој е прашање дали можеме да го износиме. На тој начин економијата ќе ни остане уште позаостаната, животната средина поштетена, а граѓаните позагрозени на долг рок. Кога и да се случи пристапувањето на Македонија во ЕУ, прифаќањето на визијата за „No New Coal“ (економија без нови капацитети базирани на јаглен) индустрија ќе биде неизбежно. Сепак за имплементација на оваа политика ќе бидат потребни многу повеќе напори, институционален ангажман и соработка со сите засегнати фактори (компаниите, граѓанските организации, граѓаните и државните претпријатија).

⁶⁰ <http://goo.gl/Axn50U>

1. Сценарио 1 – Сурова реалност

Недржавните чинители и другите релевантни фактори кои работат во сегментот на енергијата соодветно и реално ги идентификуваат недостатоците и реално го оценуваат развојот на енергетскиот систем како неамбициозен и неусогласен со целите на ЕУ. Слично, напорите за унапредување на квалитетот на животната средина во Македонија се оценети како незадоволителни. Точно е дека иако државата нема обврска да ги следи насоките и проекциите 20-20-20, такви проекции се прават и редовно се декларира посветеноста кон нивното достигнување. Меѓутоа, постојат проблеми во утврдувањето на основни референтни вредности кои ќе се користат за генерирање на понатамошни сценарија поради недостаток на систематско и точно прибирање на податоци и мониторинг во минатото. Како пример може да се земе утврдувањето на долната линија на CO₂ која ќе треба да се постигне при спроведувањето на сите стратешки документи. Имено, невозможно е да се утврди параметар на количеството на емисии на CO₂ кое постоело во 1990 година. Според неофицијални извори, првата година за која постојат комплетни податоци за нивото на емисиите е 1997. Немајќи ваков параметар, Република Македонија не може да има ниту прецизно дефинирана цел во делот на намалување на гасовите со ефект на стаклена градина, од причина што нема споредбен резултат во однос на кој треба да се постигне разликата. Дополнително на тоа, треба да се направи анализа дали количеството на CO₂ во 1990 година е повисоко или пониско од моменталното количество на CO₂ во Република Македонија, имајќи го предвид фактот дека во 1990 година, индустријата во Република Македонија беше основната стопанска гранка на која се засноваше тогашната економија. Исто така, согласно сите извештаи за процена на енергетскиот систем на Република Македонија, истиот останува сериозно зависен од користењето на јаглен за производство на енергија. Имено, не само што овој концепт не се напушта, туку се планира и изградба на дополнителни енергетски капацитети за производство на електрична енергија од јаглен. Во делот на користење на фосилните горива исто така отсутствува ефикасна и ефективна политика за намалување на бројот на возила на дизел гориво, ниту било каква политика на субвенционирање на користење на возила на електрична енергија и други видови на енергија кои во целост би ги замениле возилата кои користат фосилни горива.

Во делот на зголемување на енергетската ефикасност, Република Македонија сè уште е во почетна фаза. Сè уште се јавуваат проблеми во губењето на енергија поради тоа што дел од енергетската инфраструктура е стара и дотраена. Потребно е да се заземе сериозен политички зафат во насока на стратешко инвестирање во делот на енергетската ефикасност, што треба да биде веќе воспоставен стандард, а не сеуште недостиген услов кој ни го наметнуваат Европската Унија или Обединетите Нации.

Согласно ова сценарио, најреално може да се очекува дека Република Македонија ќе остане на истото ниво и во 2020 година, односно сеуште ќе биде земја енергетски зависна од увоз на енергенси, со можност за минимален напредок во насока на остварување на стратешката цел 20-20-20. Сепак, и тој минимален напредок зависи од изградбата на неколку хидроцентрали и засиленото искористување на енергија од други обновливи извори.

Ова практично подразбира задржување на статус кво ситуацијата без желба за посериозни зафати во насока на суштинско усогласување со европските стандарди и визијата за „No New Coal“ економија. Ова сценарио е реалистично, но непосакувано за преговорите на Македонија за членство во ЕУ.

2. Сценарио 2 – Македонија 2020 за Европа 2020

Поповолно сценарио за разлика од т.н. Реално сценарио, е сценарио кое ќе биде целосно посветено на зголемување на ефективноста и ефикасноста на енергетскиот сектор во Република Македонија. Согласно ова сценарио, не може да дојде до драстична промена во првичниот период, туку имајќи соодветна визија за напредок потребно е да се направат подготовки за постигнување на стандардите предвидени за 2030 година, односно 2050 година.

Согласно ова сценарио, потребно е Република Македонија да го сврти својот интерес кон изградба на планираните стратешки енергетски проекти, како што се ХЕЦ Чебрин и ХЕЦ Галиште, но и да ги интензивира напорите за сè поголемо вклучување на новите обновливи извори во производството на енергија. Притоа, како нови обновливи извори на енергија примарно се мисли на еолската (ветерната) и сончевата енергија. Конечно, поинтензивна

гасификација, како транзиционо решение, како и поттикнување на граѓаните преку подигнување на јавната свест за потребата од намалување на користењето на моторните возила со што би се намалила потребата од консумација на фосилни горива, ќе биде дополнителен придонес во вистинската насока.

Во ова сценарио, државата треба да предвиди посебни програми за развивање на можности за сè поголемо преземање на мерки за зголемување на енергетската ефикасност, почнувајќи од изградбата на нова инфраструктура и енергетски ефикасна градба, а истовремено и санирање и преобразба на постоечката. Исто така, неопходни се програми за јакнење на јавната свест за заштеда на енергијата во домот, воведување на централно греење на гас онаму каде што го нема и поинтензивна промоција на истото со цел да се зголеми неговото користење за сметка на индивидуално греење на струја или пак на дрва.

Ова сценарио подразбира и проактивна улога на институциите во подигањето на свеста за искористување на секоја можност на обновливите извори преку користење на фотоволтаични ќелии, сончеви колектори, геотермална енергија, биомаса, изградба на микро хидроцентрали кои немаат негативно влијание врз животната средина, термални пумпи, пасивно домување, и други облици на искористување на обновливите извори на енергија. Во овој дел, Република Македонија треба да се стреми до 2030 година да ја постигне целта зададена со политиката 20-20-20, со цел во 2050 година да ги постигне зададените резултати и стандарди кои ги наметнува Европската Унија, а кои се однесуваат на речиси целосно намалување на CO₂ и драстично зголемување на искористеноста на обновливите извори на енергија и зголемување на енергетската ефикасност.

Ова сценарио иако бара голем институционален ангажман кој подразбира темелни реформи, е и подготовка за преговори за членство во ЕУ. Реформите на ова поле кои би започнале веднаш би го скратиле патот на преговорите за членство на Македонија во ЕУ и би го олесниле процесот на европеизација на секторите енергетика и животна средина. Оттаму, токму ова е сценариото кое е препорачливо и кое Македонија треба да го следи.

3. Сценарио 3 – Далеку е сонцето!

Најнеповолното сценарио е доколку Владата реши да ги спроведе најавените проекти во енергетиката, пред сè ако и натаму продолжи зголемувањето на зависноста од јаглен и изградбата на хидроцентрали во заштитени подрачја. За среќа, има големи пречки во реализација на овие иницијативи, кои инаку значително би нè уназидиле на патот до прифаќање на европските стандарди. Ова е очигледно од фактот дека тендерот за ХЕЦ Чебрен и ХЕЦ Галиште е откажан по 7-ми пат, додека за проектот за изградба на ХЕЦ Луково Поле Светската банка го откажа финансирањето по препорака од Бернската конвенција. И покрај фактот дека сите овие проекти се предвидени во Стратегијата за енергетика на МАНУ, треба да се има предвид дека за сите овие проекти е потребен подолг временски период за нивно операционализирање и ставање во функција. На пример, за целосна изградба на ХЕЦ Чебрен се потребни 8 години и дополнителни 7 години за изградба на ХЕЦ Галиште, или вкупно 15 години. Ако истите започнеа да се градат во 2015 година, предвидувањата за 2035 година се минимално реални. Имајќи предвид дека за нов тендер и започнување со подготовки е потребна најмалку една година, предвидувањата за спроведување, односно започнување се 2017-18 година, што не остава многу простор за крајна реализација до 2035 година.

Спроведувањето на ова сценарио значи спротивставување на сите препораки од релевантните меѓународни актери за енергетика и животна средина. Некои од иницијативите од ова сценарио предизвикаа сериозни граѓански протестни настапи и мобилизација за заштита на животната средина во загрозените области каде постои биодиверзитет и природни ресурси од стратешко значење за нашата држава заштитени со домашни и меѓународни акти.

Од сите наведени причини ова е најмалку посакуваното сценарио кое и покрај желбата на Владата се чини сè помалку остварливо во пракса и е неодржливо на долг рок.

АНЕКС 1 – ЖИВОТНА СРЕДИНА

Во продолжението на овој анекс ќе имате можност да ја погледате компаративната анализа на извештаите за напредокот на Република Македонија односно на забелешките и проблемите нотирани од Европската комисија за периодот 2011-2014 година. Анализата го прикажува поглавјето 27 – Животна средина, онака како што го прикажува Извештајот на Европската комисија за напредокот на Република Македонија во процесот на пристапување (Извештајот за напредокот) со сите сектори кои детално ги разгледува и следи. Во ова поглавје според последниот Извештај за напредокот се следат следните сектори: 1) *Хоризонтално законодавство*; 2) *Квалитет на воздух*; 3) *Управување со отпад*; 4) *Квалитет на вода*; 5) *Заштита на природата*; 6) *Контрола на индустриско загадување и управување со ризици*; 7) *Хемикалии*; 8) *Климатски промени*; 9) *Бучава*; 10) *Шумарство*; 11) *Цивилна заштита*; и 12) *Административен капацитет*.

Анализата јасно прикажува со која брзина Република Македонија се приближува – или се оддалечува – од Европската унија. При изработката на компаративната анализа се користи веќе утврдена методологија според која се разгледуваат исклучиво проблемите (а не постигнувањата) и истите се систематизираат со три начини на означување и тоа: 1) Со стандардна боја и фонт се обележани новите забелешки од последниот извештај; 2) Со стандардна боја и задебелени букви се обележани наодите кои се повторуваат барем во еден од претходните извештаи; и 3) со црвена боја се обележани проблемите кои се повторуваат во минатите две и/или повеќе години.

На пример, во Поглавјето 27 (Животна средина), во секторот „Климатски промени“ за првпат се споменува фактот дека „Државата треба да продолжи да посветува повеќе внимание на прилагодувањето кон политиката на климатски промени.“ и затоа оваа забелешка ја обележавме со стандардна боја и фонт. Од друга страна, коментарот „**Потребно е итно да се намали нивото на загадување на воздухот.**“ е показател дека истиот проблем бил нотиран и лани и поради тоа е обележан со стандардна боја и задебелени букви. И конечно, со црвена боја е

обележан коментарот „Подобрена е комуникацијата и пристапот до информации во врска со животната средина, но консултациите со јавноста се далеку од таквиот статус.“, бидејќи се провлекува во најмалку три извештаја.

ПОГЛАВЈЕ 27. ЖИВОТНА СРЕДИНА И КЛИМАТСКИ ПРОМЕНИ			
Извештај за напредокот 2012	Извештај за напредокот 2013	Извештај за напредокот 2014	Извештај за напредокот 2015
<p>1. Хоризонтално законодавство</p> <ul style="list-style-type: none"> - Административните капацитети за имплементирање на Оценка на влијанието врз животната средина (ОВЖС) и Стратегиска оценка на влијанието врз животната средина (СОВЖС) се подобрени, но сепак има недостатоци, особено на локално ниво. - Директивите за ОВЖС и СОВЖС сè уште не се применуваат адекватно. - Законодавството за еко одговорност сè уште не се применува. - Подготовките за имплементација на INSPIRE и Директивата за 	<p>1. Хоризонтално законодавство</p> <ul style="list-style-type: none"> - Националната стратегија за животна средина се уште не е усвоена. - Административните капацитети за имплементирање на Оценка на влијанието врз животната средина (ОВЖС) и Стратегиска оценка на влијанието врз животната средина (СОВЖС) се подобрени, но сепак има недостатоци, особено на локално ниво. - Треба да се подобри пристапот до информации и учеството во одлучувањето, особено во однос на 	<p>1. Хоризонтално законодавство</p> <ul style="list-style-type: none"> - Недоволни се консултациите со јавноста и вклучувањето на граѓанското општество. - Треба да биде подобрен пристапот до информации за животната средина. 	<p>1.Хоризонтално законодавство</p> <ul style="list-style-type: none"> - Подобрена е комуникацијата и пристапот до информации во врска со животната средина, но консултациите со јавноста се далеку од таквиот статус.

ПОГЛАВЈЕ 27. ЖИВОТНА СРЕДИНА И КЛИМАТСКИ ПРОМЕНИ

<p>еко криминал мора да се забрзаат.</p>	<p>примената на ОВЖС и СОВЖС директивите.</p>		
<p>2. Квалитет на воздух - Дobar напредок е направен во развивањето на систем за мониторинг на квалитетот на воздухот, но тој не е рамномерно развиен поради недостаток на финансии.</p>	<p>2. Квалитет на воздух</p>	<p>2. Квалитет на воздух - Направен е ограничен напредок во имплементацијата на националниот план за заштита на квалитетот на воздухот. - Нивото на загадување на воздухот (PM10) беше значително над дозволеното во ЕУ во продолжен период во текот на минатата зима. - Недостатокот на финансиски средства продолжува да го попречува нормалното функционирање и одржувањето на националната мрежа за мониторинг на квалитетот на воздухот.</p>	<p>2. Квалитет на воздух - Направен е одреден напредок во поглед на усогласувањето на законодавството во овој дел, но сепак нивото на загадување на воздухот продолжува да биде високо. - Потребно е итно да се намали нивото на загадување на воздухот. - Имплементацијата на мерките од националниот план за квалитет на воздух и натаму е ограничена, иако некои општи мерки се веќе преземени. - Потребни се соодветни финансиски средства за да се овозможи</p>

ПОГЛАВЈЕ 27. ЖИВОТНА СРЕДИНА И КЛИМАТСКИ ПРОМЕНИ

			функционирањето на националната мрежа за квалитет на воздухот.
<p>3. Управување со отпад</p> <ul style="list-style-type: none"> - Нивото на инвестиции во ова подрачје е далеку од задоволително и мора да биде подигнато. 	<p>3. Управување со отпад</p> <ul style="list-style-type: none"> - Нивото на инвестиции во ова подрачје е далеку од задоволително и мора да биде подигнато, особено во однос на сепарацијата на отпадот и рециклирањето. 	<p>3. Управување со отпад</p> <ul style="list-style-type: none"> - Административниот капацитет за имплементација на законодавството беше подобрен, но се уште не е доволен како на централно, така и на локално ниво. 	<p>3. Управување со отпад</p> <ul style="list-style-type: none"> - Продолжува имплементацијата на законодавството за посебни видови на отпад, сепак генерално таа и понатаму заостанува.
<p>4. Квалитет на вода</p> <ul style="list-style-type: none"> - Усогласувањето со законодавството на ЕУ во секторот заостанува. - Националната стратегија за води сè уште не е усвоена. - Структурата за управување со речни сливови е воспоставена, но сè уште не е оперативна. - Административниот капацитет е недоволен и на локално и на централно ниво. 	<p>4. Квалитет на вода</p> <ul style="list-style-type: none"> - Усогласувањето со законодавството на ЕУ во секторот заостанува, а административниот капацитет е недоволен и на локално и на централно ниво. - Структурата за управување со речни сливови е воспоставена, но не и оперативна. - Недоволната координација меѓу надлежните институции 	<p>4. Квалитет на вода</p> <ul style="list-style-type: none"> - Телата за управување со речните сливови беа установени, но се уште не се оперативни. - Слабата координација помеѓу надлежните институции продолжува да го отежнува имплементирањето на законодавството. - Државата мора да се справи со недостатоците на системот за мониторинг на водите. 	<p>4. Квалитет на вода</p> <ul style="list-style-type: none"> - Владата започна со подготовки за установување на интегриран систем за управување со води, но телата за управување со речните сливови се уште не се оперативни. - Потребен е систем за интегриран мониторинг на квалитетот и квантитетот на водата.

ПОГЛАВЈЕ 27. ЖИВОТНА СРЕДИНА И КЛИМАТСКИ ПРОМЕНИ

<ul style="list-style-type: none"> - Недоволната координација меѓу надлежните институции ја отежнува имплементацијата. - Нема напредок во отстранувањето на грешките во системот за мониторинг на води. - Споредено со потребите во секторот, планирањето и подготовките на инфраструктурни инвестиции заостануваат, а финансирањето е на ниско ниво. - Нема напредок во примената на принципот загадувачот плаќа во системот за одредување на цената на водата што го отежнува работењето на станиците за третман на води. 	<ul style="list-style-type: none"> ја отежнува имплементацијата. - Нема напредок во отстранувањето на грешките во системот за мониторинг на води. - Програмата за управување со водни ресурси за 2013 обезбедува само ограничени финансиски средства за инфраструктурно инвестирање. - Подготовките на инфраструктурни инвестиции заостануваат, а финансирањето е на ниско ниво споредено со потребите. - Нема напредок во примената на принципот загадувачот плаќа во системот за одредување на цената на водата што го отежнува работењето 	<ul style="list-style-type: none"> - Подготовките за инфраструктурни инвестиции заостанува, а нивото на финансирање е ниско во споредба со потребите. - Потребни се дополнителни напори за спроведување на принципот загадувачот плаќа, а треба да се направи и систем за одредување на цената на водата. - Недостатокот на напредок во оваа област ја отежнува работата на постројките за третман на води и ги загрозува направените инвестиции во секторот. 	
---	---	--	--

ПОГЛАВЈЕ 27. ЖИВОТНА СРЕДИНА И КЛИМАТСКИ ПРОМЕНИ

	на станиците за третман на води.		
<p>5. Заштита на природа</p> <ul style="list-style-type: none"> - Одреден напредок е направен кај изготвувањето и усвојувањето на плановите за управување со заштитени подрачја, но барањата за учество на јавноста и консултации сè уште не се применуваат соодветно. - Имплементацијата на плановите за управување сè уште е неадекватна поради недостигот на систем за одржливост и финансирање, како и недоволен мониторинг. - Работата на Националната стратегија и АП за заштита на природата сè уште нема започнато. 	<p>5. Заштита на природа</p> <ul style="list-style-type: none"> - Сите измени на подзаконските акти доведоа само до лимитирано усогласување со законодавството на ЕУ. - Барањата за вклучување на сите чинители се уште не се соодветно применети. - Имплементацијата на плановите за управување сè уште е неадекватна поради недостигот на систем за одржливост и финансирање, како и недоволен мониторинг. 	<p>5. Заштита на природа</p> <ul style="list-style-type: none"> - Усогласувањето со законодавството во областа на природните живеалишта и дивата фауна и флора заостанува. - Нема напредок во идентификувањето на идните подрачја од НАТУРА 2000. - Плановите за управување во заштитените подрачја не се имплементираат. - Направени се напори за подобрување на финансирањето на имплементацијата на плановите за управување, но преземените мерки се незадоволителни. - Националната стратегија и акцискиот план за заштита на природата се уште не се изготвени. 	<p>5. Заштита на природа</p> <ul style="list-style-type: none"> - Усогласувањето со законодавството во областа на природните живеалишта и дивата фауна и флора заостанува. - Имплементацијата на законодавството и назначувањето на подрачја од НАТУРА 2000 мрежата нема започнато. - Националната стратегија за заштита на природата треба да се заврши. - Останува грижата дека изградбата на две големи хидро-електро централи, Луково Поле и Бошков Мост, може да има потенцијално негативен ефект врз животната средина. - Инвестициите во хидро

ПОГЛАВЈЕ 27. ЖИВОТНА СРЕДИНА И КЛИМАТСКИ ПРОМЕНИ

			<p>енергијата треба да бидат во согласност со релевантното законодавство на ЕУ, како на пример она за води и за заштита на природата и да ги почитуваат ЕИА студиите, особено кога станува збор за изградба во заштитено подрачје или пак подрачје со исклучителни природни вредности и подрачје што потенцијално може да биде прогласено за НАТУРА 2000.</p> <ul style="list-style-type: none">- Консултациите со јавноста не секогаш соодветно се спроведуваат, а нивните резултати не се рефлектирани во одлуките.
--	--	--	---

ПОГЛАВЈЕ 27. ЖИВОТНА СРЕДИНА И КЛИМАТСКИ ПРОМЕНИ

<p>6. Контрола индустриско загадување и управување со ризици</p> <ul style="list-style-type: none"> - Процедурите за издавање дозволи за Интегрирано спречување и контрола на загадувањето и натаму доцни. - Потребно е значително зајакнување на административниот капацитет, особено за издавање дозволи, контрола и инспекции. 	<p>6. Контрола на индустриско загадување и управување со ризици</p> <ul style="list-style-type: none"> - Процедурите за издавање дозволи за Интегрирано спречување и контрола на загадувањето и натаму доцни. - Барањата за спроведување на консултација со јавноста во однос на издавањето на дозволи за ИСКЗ не се применува правилно. 	<p>6. Контрола на индустриско загадување и управување со ризици</p> <ul style="list-style-type: none"> - Постапките за интегрирано спречување и контрола на загадувањето и мониторинг се во тек, но заостануваат. 	<p>6. Контрола на индустриско загадување и управување со ризици</p> <ul style="list-style-type: none"> - Процедурите за издавање дозволи за Интегрирано спречување и контрола на загадувањето и натаму доцни. - Треба да се забрза издавањето на дозволи.
<p>7. Хемикалии</p>	<p>7. Хемикалии</p>	<p>7. Хемикалии</p> <ul style="list-style-type: none"> - Административниот капацитет и натаму е недоволен. 	<p>7. Хемикалии</p>
<p>8. Климатски промени</p> <ul style="list-style-type: none"> - Треба стратегија за климатски промени - Иако се повеќе се интегрираат мислењата за климатските промени во енергетската политика, сепак потребни се 	<p>9. Климатски промени</p> <ul style="list-style-type: none"> - Државата нема стратегија за справување со климатските промени. - Потребни се сериозни напори за вклучување во сите секторски политики и стратегии. 	<p>9. Климатски промени</p> <ul style="list-style-type: none"> - Државата треба да развие сеопфатна политика и стратегија за справување со климатските промени во согласност со очекуваната рамка на ЕУ за 2030 за климатски 	<p>9. Климатски промени</p> <ul style="list-style-type: none"> - Државата треба да развие сеопфатна политика и стратегија за справување со климатските промени во согласност со очекуваната рамка на ЕУ

ПОГЛАВЈЕ 27. ЖИВОТНА СРЕДИНА И КЛИМАТСКИ ПРОМЕНИ

<p>сериозни напори за нивно вклучување во сите секторски политики и стратегии.</p> <p>- Има иницијативи за промоција на соработката меѓу сите чинители за подигање на свеста за климатските промени, но напорите мора да се интензивираат.</p>	<p>- Државата редовно се усогласува со позициите на ЕУ во областа, како и претходно со Копенхашкиот договор, но се уште нема истакнато залог за надминување на климатските промени до 2020.</p> <p>- Државата треба да направи залог за да си го олесни учеството во утврдувањето на истите по 2020 и новиот климатски договор кој треба да се потпише до 2015.</p> <p>- Државата е поканета да го земе предвид стратегискиот документ на ЕК за климатска и енергетска политика до 2030.</p> <p>- Потребни се значителни напори за да се зајакне мониторингот,</p>	<p>промени и енергија.</p> <p>- Државата редовно се усогласува со позициите на ЕУ во областа, но се уште нема истакнато залог за надминување на климатските промени за 2020 во согласност со Копенхашкиот договор.</p> <p>- До првиот квартал на 2015 државата треба да го истакне својот придонес во справувањето со климатските промени за договорот за климатски промени од 2015 и истиот да биде во согласност со оној на ЕУ и на државите-членки.</p> <p>- Усогласувањето на националниот механизам со Регулативата за мониторинг механизмот треба да биде приоритет.</p> <p>- Подигањето на свеста и промоцијата на соработката помеѓу</p>	<p>за 2030 за климатски промени и енергија.</p> <p>- Потребни се сериозни напори за вклучување во сите секторски политики и стратегии.</p> <p>- Државата треба да продолжи да посветува повеќе внимание на прилагодувањето кон политиката на климатски промени.</p>
--	--	--	---

ПОГЛАВЈЕ 27. ЖИВОТНА СРЕДИНА И КЛИМАТСКИ ПРОМЕНИ

	<p>известувањето и капацитетот за верификација.</p> <ul style="list-style-type: none"> - Напорите за подигање на свеста мора да се интензивираат. 	<p>чинителите беа воведени, но треба да бидат зајакнати.</p> <ul style="list-style-type: none"> - Интеринституционалната работна група за климатски промени треба да биде сериозно зајакната со цел да може да се справи со потребата за ефективна акција на одржлив начин. 	
<p>9. Бучава</p> <ul style="list-style-type: none"> - Нема административен капацитет (персонал и опрема). 	<p>10. Бучава</p> <ul style="list-style-type: none"> - Подготовките се во рана фаза. 	<p>10. Бучава</p> <ul style="list-style-type: none"> - Заостанува подготовката на стратешките карти на бучава. 	<p>10. Бучава</p> <ul style="list-style-type: none"> - Не е остварен никаков напредок во овој дел. - Заостанува подготовката на стратешките карти на бучава.
<p>10. Шумарство</p>	<p>10. Шумарство</p>	<p>10. Шумарство</p>	<p>10. Шумарство</p>
<p>11. Цивилна заштита</p>	<p>11. Цивилна заштита</p>	<p>11. Цивилна заштита</p>	<p>11. Цивилна заштита</p> <ul style="list-style-type: none"> - Се уште не е поврзан системот за цивилна заштита со заедничкиот систем за комуникација во случај на несреќи. - Намалувањето на опасност од природни

ПОГЛАВЈЕ 27. ЖИВОТНА СРЕДИНА И КЛИМАТСКИ ПРОМЕНИ

			катастрофи и управување со истите треба да се третира како приоритет, особено во светло на поплавите од оваа година.
<p>12. Административен капацитет</p> <ul style="list-style-type: none"> - Административниот капацитет за имплементирање и примена на законодавството за животна средина и климатски промени е недоволен на локално и централно ниво. - Координацијата меѓу различните административни тела надлежни во секторот сè уште не е ефективна. - Барањата за заштита на животната средина и климатските промени сè уште не се добро интегрирани во 	<p>12. Административен капацитет</p> <ul style="list-style-type: none"> - Исклучително мали напори се вложени за зајакнување на административниот капацитет за примена на законодавството. Во голема мерка тој е недоволен како на национално, така и на локално ниво. - Координацијата меѓу различните административни тела надлежни во секторот сè уште не е ефективна. - Вклученоста на другите чинители во донесувањето на одлуки е недоволна. 	<p>12. Административен капацитет</p> <ul style="list-style-type: none"> - Незабележителни напори беа направени за зајакнување на административните капацитети за спроведување на законодавството поради што тие и натаму продолжуваат да бидат недоволни на национално и на локално ниво. - Координацијата меѓу различните административни тела во секторот не е ефективна. - Вклученоста на другите чинители во одлучувањето е недоволна. 	<p>12. Административен капацитет</p> <ul style="list-style-type: none"> - Направен е напор за зајакнување на административниот капацитет за имплементација на законодавството во ова поглавје, но тој сепак и натаму е незадоволителен на сите нивоа. - Мониторингот на животната средина и информативниот систем се несоодветни. - Заштитата на животната средина и климатските промени се уште не се добро интегрирани во сите политики во

ПОГЛАВЈЕ 27. ЖИВОТНА СРЕДИНА И КЛИМАТСКИ ПРОМЕНИ

<p>креирањето политики и имплементацијата во другите сектори.</p> <ul style="list-style-type: none"> - Вклученоста на другите чинители во донесувањето на одлуки е подобро, но сепак е недоволно. - Системот за мониторинг и информирање за животната средина мора понатаму да се развива. - Инвестициите во секторот се на многу ниско ниво. 	<ul style="list-style-type: none"> - Системот за мониторинг и информирање за животната средина мора натаму да се развива. - Инвестициите во секторот се на многу ниско ниво споредено со потребите. За целосното искористување на достапните надворешни фондови потребно е зајакнување на капацитетите и утврдување на приоритети. - Барањата за заштита на животната средина и климатските промени сè уште не се добро интегрирани во креирањето политики и имплементацијата во другите сектори. 	<ul style="list-style-type: none"> - Спроведувањето на законодавството се уште не е ефикасно. - Мониторингот на животната средина и информативниот систем се несоодветни. - Барањата за заштита на животната средина и климатските промени сè уште не се добро интегрирани во креирањето политики и имплементацијата во другите сектори. 	<p>другите сектори.</p>
--	--	---	-------------------------

АНЕКС 2 - ЕНЕРГИЈА

Во продолжението на овој анекс ќе имате можност да ја погледате компаративната анализа на извештаите за напредокот на Република Македонија односно на забелешките и проблемите нотирани од Европската комисија за периодот 2011-2014 година. Анализата го прикажува поглавјето 15 – Енергија, онака како што го прикажува Извештајот на Европската комисија за напредокот на Република Македонија во процесот на пристапување (Извештајот за напредокот) со сите сектори кои детално ги разгледува и следи. Во ова поглавје според последниот Извештај за напредокот се следат следните сектори: 1) *Безбедност при снабдување*; 2) *Внатрешен пазар на енергија*; 3) *Државна помош*; 4) *Обновлива енергија*; 5) *Енергетска ефикасност*; и 6) *Нуклеарна безбедност и заштита од радијација*.

Анализата јасно прикажува со која брзина Република Македонија се приближува – или се оддалечува – од Европската унија. При изработката на компаративната анализа се користи веќе утврдена методологија според која се разгледуваат исклучиво проблемите (а не постигнувањата) и истите се систематизираат со три начини на означување и тоа: 1) Со стандардна боја и фонт се обележани новите забелешки од последниот извештај; 2) Со стандардна боја и задебелени букви се обележани наодите кои се повторуваат барем во еден од претходните извештаи; и 3) со црвена боја се обележани проблемите кои се повторуваат во минатите две и/или повеќе години.

На пример, во Пглавјето 15 (Енергија), во секторот „Безбедност при снабдувањето“ за првпат се споменува фактот дека „Одделот за енергетика при Министерството за економија, како и Агенцијата за енергетика се соочуваат со недостаток на кадар.“ и затоа оваа забелешка ја обележавме со стандардна боја и фонт, додека забелешката дека „**Националниот акциски план за обновливи извори на енергија не е усвоен од страна на Владата, а крајниот рок за негово поднесување до Енергетската заедница не е исполнет.**“ се повторува втор пат и затоа е со задебелени букви. Од друга страна, коментарот „**Спорот меѓу владата и приватната**

компанија за сопственоста на гасоводот остана нерешен.“ е обоен со црвена боја, бидејќи се провлекува во најмалку три извештаја.

ПОГЛАВЈЕ 15. ЕНЕРГИЈА			
Извештај за напредокот 2012	Извештај за напредокот 2013	Извештај за напредокот 2014	Извештај за напредокот 2015
<p>1. Безбедност при снабдување</p> <p>- Државните резерви на нафта се ниски (34 дена просечна потрошувачка).</p>	<p>1. Безбедност при снабдување</p> <p>- Ратификувањето на договорот со Руската Федерација околу кракот на гасоводот Јужен поток предизвикува загриженост во однос на неговата усогласеност со обврските кои произлегуваат од Европската енергетска заедница.</p>	<p>1. Безбедност при снабдување</p> <p>- Меѓувладиниот договор потпишан со Русија во 2013 година во однос на кракот на гасоводот Јужен поток не е усогласеност со обврските кои произлегуваат од Европската енергетска заедница.</p>	<p>1. Безбедност при снабдување</p> <p>- Владата го одложи целосно спроведување на Законот за енергетика, поради одложување на отворањето на пазарот на електрична енергија до 2020 година, и со тоа предизвика Секретаријатот на Енергетската заедница да се отвори расправа за подмирување</p>

ПОГЛАВЈЕ 15. ЕНЕРГИЈА			
			<p>на штетите поради прекршување на обврските</p> <ul style="list-style-type: none"> - Одделот за енергетика при Министерството за економија, како и Агенцијата за енергетика се соочуваат со недостаток на кадар
<p>2. Внатрешен пазар на енергија</p> <ul style="list-style-type: none"> - Донесувањето на секундарно законодавство за отворање на пазарот доцни. Поради тоа, сите потрошувачи на дистрибутивната мрежа, освен домаќинствата, кои требаше да имаат пристап до пазарот, 	<p>2. Внатрешен пазар на енергија</p> <ul style="list-style-type: none"> - Домашното производство на електрична енергија останува недоволно. - Спорот меѓу владата и приватната компанија за сопственоста на гасоводот остана нерешен. - Административниот капацитет на одделението за енергија во Министерството за економија треба да се зајакне - Се уште треба да се донесат 	<p>2. Внатрешен пазар на енергија</p> <ul style="list-style-type: none"> - Спорот околу сопственоста на гасоводот не е решен, задржувајќи го развојот на овој сектор. - Пазарот за дистрибуција и снабдување со природен гас остана високо концентриран, иако беа лиценцирани две нови јавни претпријатија. 	<p>2. Внатрешен пазар на енергија</p> <ul style="list-style-type: none"> - Спорот меѓу владата и приватната компанија за сопственоста на гасоводот остана нерешен.

ПОГЛАВЈЕ 15. ЕНЕРГИЈА			
<p>остана во регулираниот систем.</p> <ul style="list-style-type: none"> - Спорот меѓу владата и приватната компанија за сопственоста на гасоводот останал нерешен. - Административниот капацитет на Министерството за економија останува недоволен за да се справи со сите предизвици во енергетската политика. - Статистиката која ја водат институциите не ги исполнува секогаш барањата на Енергетската заедница. 	<p>неколку подзаконски акти за мрежите на електрична енергија и за гас.</p> <ul style="list-style-type: none"> - Отворањето на пазарот за средни претпријатија се одложи за јануари 2014 поради страхувањата на Владата дека тоа може да влијае врз цената на потрошувачите. - Потрошувачите поврзани на дистрибутивната мрежа немаат пристап до конкурентен пазар. 		
3. Државна помош	3. Државна помош	3. Државна помош	3. Државна помош
4. Обновлива енергија	4. Обновлива енергија	4. Обновлива енергија	4. Обновлива

ПОГЛАВЈЕ 15. ЕНЕРГИЈА			
<p>- Ниските цени на струјата за крајните корисници и тешките административни процедури за авторизација, дозвола и лиценцирање продолжуваат да бидат пречки за адекватно искористување на обновливите извори.</p>	<p>- Регулираните цени на енергијата и комплексните административни процедури продолжуваат да бидат пречки за поинтензивно инвестирање во областа.</p>	<p>- Националниот акциски план за обновливи извори на енергија не е усвоен од страна на Владата, а крајниот рок за негово поднесување до Енергетската заедница не е исполнет.</p> <p>- Националното законодавство сè уште не е изменето на начин што ја одразува обврзувачка цел на Енергетската заедница од 28% од бруто финалната потрошувачка од обновливи извори, или условите на механизмите за соработка.</p> <p>- Критериумите за одржливо производство и увоз на течни биогорива не се спроведени.</p> <p>- Промените на националното законодавство за изедначување со Директивата на ЕУ за обновливи извори на енергија треба да се забрзаат.</p>	<p>енергија</p> <p>- Националниот акциски план за обновливи извори на енергија не е усвоен од страна на Владата, а крајниот рок за негово поднесување до Енергетската заедница не е исполнет.</p>
<p>5. Енергетска ефикасност</p> <p>- Агенцијата за енергетика има</p>	<p>5. Енергетска ефикасност</p>	<p>5. Енергетска ефикасност</p> <p>- Вториот акциски план за енергетска ефикасност треба да биде усвоен од страна на</p>	<p>5. Енергетска ефикасност</p>

ПОГЛАВЈЕ 15. ЕНЕРГИЈА			
ограничен административен капацитет да ги спроведе сите нејзини задачи. - Сè уште недостасува целокупното секундарно законодавство.		Владата - Во 2013 целната посветеност за 4% заштеда на енергија не се исполни. - Четири нови членови на персоналот се назначени на Агенцијата за енергетика, но нејзиниот капацитет останува недоволен.	
6. Нуклеарна безбедност и заштита од радијација	6. Нуклеарна безбедност и заштита од радијација - Дирекцијата за радијациона сигурност нема доволен капацитет да ги извршува правните обврски и нејзиниот финансиски капацитет треба да се зајакне. - Бидејќи се уште нема воспоставено склад за радиоактивен отпад, Македонија беше исклучена од регионален ИПА проект.	6. Нуклеарна безбедност и заштита од радијација	6. Нуклеарна безбедност и заштита од радијација

АНЕКС 3 – ЕНЕРГЕТСКО ПРОИЗВОДСТВО И ПОТРОШУВАЧКА

Бруто-примарно производство по видови енергенси во 1000 toe	
	2013
ВКУПНО	1 373.408
Цврсти горива	1 069.368
Хидроелектрична енергија	136.17
Соларна електрична енергија	0.778
Геотермална топлина	9.074
Биомаса	158.017
Биогориво	-
Извор: Државен завод за статистика ⁶¹	
<i>Каков било вид на екстракција на енергенсите од природните извори во употреблива форма се нарекува примарно производство.</i>	

Учество на енергенсите во вкупното бруто-производство на електрична енергија	
	мај 2015
Лигнит [ton]	418 665
Лигнит [GJ]	2 480 306
Мазут [ton]	2 440
Мазут [GJ]	99 894
Природен гас [000 nm ³]	-
Природен гас [GJ]	-
Извор: Државен завод за статистика ⁶²	
<i>Во месеците кога комбинираниите центри произведуваат</i>	

⁶¹ <http://makstat.stat.gov.mk/pxweb2007bazi/Dialog/Saveshow.asp>

⁶² <http://makstat.stat.gov.mk/pxweb2007bazi/Dialog/Saveshow.asp>

електрична енергија опфатена е вкупната количина на потрошен природен гас за производство на топлинска и електрична енергија.

Нето-увоз по видови енергенти во 000 toe	
	2013
Вкупно	1.317.802
Цврсти горива	115.982
Сурова нафта и вкупни нафтени продукти	861.681
Природен гас	128.949
Електрична енергија	208.752
Биомаса	2.485
Биогориво	-0.048
Извор: Државен завод за статистика ⁶³	
<i>Нето увозот претставува разлика помеѓу увозот и извозот на енергентите во и од земјата.</i>	

Енергетска зависност од сите енергенти и од цврсти горива	
	2013
Енергетска зависност од сите енергенти	48.4%
Енергетска зависност од цврсти горива	9.9%
Извор: Државен завод за статистика	
<i>Енергетската зависност се пресметува како однос помеѓу нето-увозот на енергија и вкупно потребната енергија.</i>	

ЗАБЕЛЕШКИ

- ¹ **Меѓународна трговија со емисии** – Државите потписнички кои имаат преземено обврски за ограничување на емисиите на гасови со ефект на стаклена градина, согласно Протоколот и неговиот анекс Б, а притоа имаат помалку емисии од дозволените можат да тргуваат со преостанатите количини на емисии. Имено, согласно протоколот утврдените количини (*assigned amounts*) и утврдените единици (*assigned amount units*) кои не се искористени можат да бидат понудени на други држави потписнички кои веќе ги искористиле сопствените единици. Оттаму, бидејќи јаглеродниот диоксид е најпознатиот од овие гасови, се зборува за трговија со јаглероден диоксид во механизмот кој се нарекува меѓународна трговија со емисии.
- ² **Чист развоен механизам** – Државите потписнички кои имаат преземено обврски за намалување и ограничување на емисиите на гасови со ефект на стаклена градина, согласно Протоколот и неговиот анекс Б, според членот 12 од Протоколот можат да спроведуваат проекти за намалување на емисиите во државите во развој. Таквите проекти можат да им обезбедат сертифицирани кредити за трговија со емисии еднакви на еден тон јаглероден диоксид и ќе им бидат засметани како исполнување на целите утврдени со протоколот. Механизмот е пионерски обид и прв глобален механизам за постигнување на утврдените цели со Протоколот. Тој воедно ја потврдува посветеноста на државите потписнички на одржливиот развој и намалувањето на емисиите, а притоа им нуди на високо индустријализираните држави можност да ги исполнат своите обврски.
- ³ **Заедничка имплементација** – Државите потписнички кои имаат преземено обврски за намалување и ограничување на емисиите на гасови со ефект на стаклена градина, согласно Протоколот и неговиот анекс Б, според членот 6 од Протоколот можат заеднички со други држави од анексот Б да спроведуваат проекти за намалување или отстранување на емисиите. На тој начин, преку заедничкото работење на проектот, државите потписнички добиваат кредити за намалување на емисиите еднакви на еден тон јаглероден диоксид кој потоа им се засметува кон исполнувањето на целите утврдени со Протоколот.
- ⁴ **Нови обврски со Амандманот од Доха** - Измените на Протоколот од Кјото направени со Амандманот од Доха утврдуваат нови обврски за намалување и ограничување на емисиите на гасови со ефект на стаклена градина, односно нови дозволените количества и единици на гасовите кои можат да се емитуваат во атмосферата. Новите цели ќе се однесуваат за следниот период, односно за новата фаза која ќе започне на 01 јануари 2013, а ќе заврши на 31 декември 2020. Воедно, амандманот од Доха предвидува и дополнителна обврска за државите потписнички да ја ревидираат листата на гасови кои имаат ефект на стаклена градина. Конечно, измените со амандманот зафаќаат и повеќе од членовите на Протоколот кои се однесуваат на првата фаза на имплементација.
- ⁵ **Принцип „Загадувачот плаќа“** - Загадувачот е должен да ги надомести трошоците за отстранување на опасноста од загадување на животната средина, да ги поднесе трошоците за санација и да плати правичен надомест за штетата причинета врз животната средина, како и да ја доведе животната средина, во најголема можна мера, во состојба како пред оштетувањето. (член 9, Закон за

животната средина, пречистен текст – Службен весник на Република Македонија број 53/2005)

- ⁶ **Принцип „Превентивна заштита“** - Мерките и активностите за заштита на животната средина се преземаат пред да дојде до штетни последици. (член 14, Закон за животната средина, пречистен текст – Службен весник на Република Македонија број 53/2005)

Издавач:
Центар за истражување и информирање за животната средина „Еко-свест“-Скопје

Автори:
Андреја Стојковски и Бојан Маричиќ во соработка со Еко-свест

Дизајн:
Калина Денковска

Тираж:
150 примероци

energytransport&naturalresources

Оваа публикација е испечатена во рамки на проектот „Мрежи на граѓански организации за одржливо искористување на енергетските и природни ресурси во Западен Балкан и Турција – ETNAR“ кој предводен од организацијата Зелена Акција – Хрватска и финансиски поддржан од Европската Унија. Ставовите изнесени во оваа публикација се на авторите и не ги отсликуваат ставовите на Европската Унија.

CIP - Каталогизација во публикација
Национална и универзитетска библиотека "Св. Климент Охридски", Скопје

620.9:504.05/.06]:340.13(4-672ЕУ:497.7)

РЕПУБЛИКА Македонија во Европската енергетска рамка : анализа на сценаријата за пристапувањето во Европска унија низ призмата на имплементацијата на Стратегијата за енергетика и емисиите и целите утврдени од страна на ЕУ и во другите меѓународни договори. - Скопје : Еко-свест, 2016. - 90 стр. : граф. прикази ; 25 см

Фусноти кон текстот. - Забелешки: стр. 89-90. - Содржи и: Анекс 1-3

ISBN 978-608-4820-00-0

а) Енергетика - Заштита на животната средина - Законодавство - ЕУ -
Имплементација - Македонија
COBISS.MK-ID 102049290
